

Rød og de tilstedeværende opsittere fra Dalsbygden — som møtte efter varsel for prosessens skyld — gikk fra Milskiftåsen nord over Stor-Hogna tett vestenfor Evenshaugen, derfra i like linje i nord til det høieste av Midt-Hogna, derfra i nordvest til Budalstjønn og derfra i like retning mot en opsatt stenpel på «Storhøiden» (skal vel være rektangelkartets Storhøgda 1178 m.). Han opfordret de møtende Dalsbygdinge til å erklære om de «vedkjente» at delelinjen gikk således som av ham beskrevet, og Dalsbygdingene uttalte at «delelinjen i Langsfjellet mellom dem og citantene begynner på Milskiftåsen, hvorfra den går i like linje til Evenshaugen og følger siden den gamle byvei til Budalskjernet, hvorefter den fremdeles i like linje går mot en opsatt stenpel nordligst på Midthøiden og derfra i rett linje til høieste Storhøiden». (Efter den påvisning som blev foretatt under åstedsbefaringen, ligger Budalstjønn nord for Midt-Hogna, mens «Midthøidens» beliggenhet ikke er omtalt i åstedbeskrivelsen). Om den delelinje som Dalsbygdingene opgav, erklærte de at den har eksistert fra gammel tid, men var blitt opgått den foregående høst, uten at Tolgingene da var tilkalt eller tilstede. Ved et senere forlik hadde imidlertid Dalsbygdingene «overgitt til Tolgingenes frie bruk» den del av Langsfjellet på Dalsbygdens side av den nu beskrevne linje som ligger på «vestre» (det vil vel si søndre) side av Midthogna. — Under saken blev avhørt en rekke vidner som bl.a. forklarte sig om havning i Langsfjellet fra Tolgenssetrene i Milskiftåsen og Buhaugen og om Tolgingenes mosetak i Langsfjellet. Det blev også oplyst at flere Tolgensopsittere hadde engesletter i Langsfjelltrakten, således i Vierrisnesset (som efter åstedbeskrivelsen ligger nordvest til nord for Storbekkhøgda) og i Bulien som ligger på vestsiden av hognene i Langsfjellet og strekker sig langs efter fjellet i retning nord-syd. Om slåttene i Bulien blev det under vidneførslen forklart at disse slåtter skal være kommet fra Rød.

Den sak som Rødsopsitterne hadde anlagt blev ikke fremmet til dom, idet et forlik blev inngått mellom partene den 6. august 1847 (tinglyst 8. februar 1848, dok. 46 nr. 136). I dette forlik heter det bl. a. at «grenselinjen for mosetaket begynner ved den sydvestre ende av det såkalte Budalskjern, der ligger på vestre side av den såkalte gamle Trondhjemsvei, og går i sydvest til en stor sten, hvor der blev påslått et kors med W på vestre og T på østre side samt påmuret en stenvarde, derfra følger rabbene i like linje i sydvest til det høieste av Weedhundhøidene hvor der likeledes blev innslått et kors med bokstavene W og T i det faste berg samt opmuret en stenvarde, derfra går linjen noget mere i sydvest til en stenvarde, der står på Vedhundhøidene, derfra i sydvest i like linje til det høieste punkt av Storbekkhøiden, hvor der blev satt til merke et kors med bokstavene W og T i en stor løs sten og opmuret en stenvarde, derfra går linjen i syd til det punkt hvorpå vinterveien fra Tolgen overskjærer høieste Tangen på vestre side av Storhøen, hvor der i en stor løs sten blev innslått et kors og påmuret en stenvarde, og videre like i syd til en opmuret stenvarde ved vinterveien, hvorefter linjen fremdeles følger vinterveien til skoven. I den strekning der ligger på den nordøstre side av denne linje har opsitterne i Tolgen utelukkende rett til mosetak, hvorimot opsitterne i Vingelen likeledes har utelukkende rett til å ta mose på den sydvestre side av linjen». (Vehundhøgdene, som er nevnt i denne grensebeskrivelse, ligger efter åstedbeskrivelsen i 1846 omtrent i nord for Stor-Hogna). Denne grenselinje skulde efter forliket også være grense for høislått i fjellstrekningen, bortsett fra «de ved hevd eller annen lovlig adkomst allerede erhvervede slåtter».

Under behandlingen av feltet er også fremlagt adskillig dokumentstoff om de skog- og seterstrekninger øst for Langsfjellet som fra statens side erkjennes å være private eiendomsstrekninger. En del av dette dokumentstoff antas å være uten betydning for de spørsmål som foreligger for kommisjonen til bedømmelse, og er derfor ikke omtalt i dette eller tidligere avsnitt. Andre av disse dokumenter er forsåvidt av interesse som de kan gi bidrag til å belyse rettsforholdene i skogtraktene i eldre tid. For innholdet av de dokumenter det her gjelder — således kontrakter om skogdeling — er det redegjort i avsnitt V, 1 og 2. I denne sammenheng skal særskilt nevnes at det foreliggende dokumentstoff ikke inneholder nogen opplysning om at det i det 17de eller 18de århundre har vært utstedt

byggselsedler på slåtter i skogtraktene øst for Langsfjellet, bortsett fra den byggselseddel Anders Rickardsen fikk på «Øvre Hultdalen» i 1680-årene.

Under vidneførslen for kommisjonen er det ikke kommet frem opplysninger som særskilt gjelder Langsfjelltrakten.

X. Os (Dalsbygden) og Galågrendens fjelltrakter.

1. Almindelige opplysninger.

De trakter av Os herred og Galågrenden i Røros landsogns herred som omfattes av statens almenningspåstand er de indre deler av Vangrøftdalen — med sidedaler — og Kjurudalen, de fjelltrakter som ligger mellom disse dalfører og en del av traktene fra Kjurudalen østover mot den gamle fylkesgrense (feltgrensen), se nærmere avsnitt IV om de av statens advokat antydde grenser for en statsalmenning i 9de felt.

Om kommisjonens befaringer i disse trakter henvises til T. R. II s. 22—27. Den 26. juni 1918 reiste kommisjonen fra Os til Trøvollseter i Kjurudalen. Fra Nygård i Dalsbygden gikk kommisjonen gjennom skogtrakter, hvor det var avvekslende barskog og lauvskog, og op gjennom Kjurudalen som hadde sammenhengende lauvskog med slåtteland og bebyggede setrer. Den 27. juni gikk kommisjonen fra Trøvollseter nordover på østsiden av Kjurudalen opover vestskråningen av Kjurudalsmana. Ca. 1½ km. syd for Kjølittjønn påviste de møtende fra Ålen og Røros Røbekken, som i Ålen også kalles Storskreåbekken og som faller ned i Kjurua fra øst og går ned gjennom et litet gjel mellom noen berghammer som i Røros og Ålen kalles Røberget. Bekken kalles av Dalsbygdingene Lilengbekken. I dalen ned for Røberget blev påvist Arne Galåens seter Støvollen eller Møllervollen. Arne Galåen oplyste under befaringen at Støvollens eiendom går til bekken nordfra, mens han har avkjøpt Nygård (i Dalsbygden) de ham nu tilhørende engesletter syd for bekken. Kjentmannen Tore Nygård oplyste at Nygårds engesletter går til et litet stykke syd for Røbekken. Under befaringen blev også påvist det av Justisdepartementet under grensebefaringen i 1917 opsatte merkepunkt nr. 1 i grensen Røros — Tolga i retning sydøst (må være feilskrift for nordøst) for Røberget og syd-sydøst for Kjølittjønn. Videre blev påvist hvor den såkalte Malmfloe er beliggende på Kjurudalsmana. Denne ligger østenfor den i 1917 fastsatte grenselinje mellom Røros og Tolga og sydøst for det før nevnte punkt 1 i denne. Fra Kjurudalsmana gikk kommisjonen over Kjurudalen op til Harsjø gruber. Herfra blev bl. a. påvist rektangelkartets Harsjøfjell som Ålenværingene kaller Grubehøgda, mens de kaller ryggen mot Kjurudalen (kartets Grubehøgda) for Berghøgda. Etter hvad Tore Nygård oplyste, kaller Dalsbygdingene både Grubehøgda og Harsjøfjellet og plataet mellom disse for Grubehøgda. Fra Harsjø gruber gikk kommisjonen sydover på vestsiden av Kjurudalen om Nygårdsvollseter (kartets Nergårdsvollseter) og tilbake til Trøvollseter. Kjurudalen er i befaringsbeskrivelsen skildret som en bred og frodig seterdal. Den er bevokset med lauvskog såvel i dalbunnen som langt opover fjellsidene og inneholder såvel i skogtraktene som i det åpne terreng særdeles gode beiter, likesom det i dalen finnes flere setrer og engesletter på begge sider av Kjurua. De øvre partier av Kjurudalsmana og Grubehøgda er skogløse og for det meste klædd med lyng og mose. Beitet i disse høiere trakter var sparsomt. — Den 28. juni gikk kommisjonen fra Trøvollseter op under Garåhøgda og over Dalbusjøhøgda, derfra sydvestlig over kartets Falkhytvola og om Falkeseter til Sättåhaugseter. Herfra gikk man den 29. juni op på Forelhogna, derfra østover og op på Buhogna og derfra tilbake til Sättåhaugen. Om det terreng som blev befart den 28. og 29. juni er det i befaringsbeskrivelsen uttalt at det overalt i dalsenkningene og skråningene har bjerkeskog og utmerkede beiter, likesom det overalt i dalene finnes setrer og engesletter. I de høiereliggende strøk var beitet sparsommere, og Dalbusjøhøgdas og Garåhøgdas høieste partier kunde nærmest karakteriseres som moseflyer uten nevneverdig beite. I befaringsbeskrivelsen er det for øvrig bemerket at befaringen blev foretatt såvidt tidlig på året at det ennå var forholdsvis meget sne i fjellet.

— Den 30. juni gikk kommisjonen fra Sättåhaugseteren over Snuddalstangen og op på høieste Tverfjell. Herfra så man bl. a. i øst Snuddalen og sydøst for denne Vangrøftdalen. Man fikk et klart inntrykk av forbindelsen mellom disse dalfører og av Vangrøftdalens forbindelse med Dalsbygden som man også så omtrent i dens helhet. Man så også forbindelsen mellom Vangrøftdalen og Tverelvdalen, idet den egentlige Vangrøftdal tar sin begynnelse der hvor Tverelven og Snudda løper sammen. Disse to dalfører regnes dog også i bygdens sprogbruk med til Vangrøftdalen. Fra Tverfjell gikk kommisjonen over Tverfjellbekkdalen (Tverfjelldalen) op på høieste Bratthøa. Om de trakter som blev befart denne og den følgende dag (jfr. om den videre befarings avsnitt VIII,1) heter det i befaringsbeskrivelsen at terrengets beskaffenhet var ganske likt det som var beskrevet under de foregående dagers befarings av feltet. Dog var det mere gresslendt og noget bedre beite helt op på åsryggene i den del av feltet som blev befart den 30. juni og 1. juli. — Under arbeidet med påkjennelsen av feltet er *i n t e r n e b e f a r i n g e r* foretatt i disse trakter i 1931, 1932 og 1933. Den 8. juli 1931 kom kommisjonens daværende formann og nestformann fra Os til Kjurudalen og gikk nordover på østsiden av dalen, op på Kjurudalsmana og nordover denne, forbi Røberget ned i Kjurudalen og tilbake ned gjennom dalen. Den 9. juli reiste de med bil til Sättåhaugen i Vangrøftdalen og foretok herfra befarings til Fjellsjøhøgda og traktene ved Budalstjønn. Fra Sättåhaugen gikk de den 11. juli over Snøvången, Svartbekktangen og Tverfjelldalen op på Bratthøa og derfra sydover til Storøivollen i Londalen. Den 25. juli 1932 foretok kommisjonens formann og nestformann en befarings fra Galågrenden til traktene ved Refsjøåsen nord for Setersjøen. Den 18. juli 1933 reiste kommisjonen med bil fra Os til Setersjøen og på vestsiden av sjøen til nordenden. Herfra gikk man nordover op på Kjurudalsmana, videre nordover efter ryggen og ved Røberget ned i Kjurudalen til trakten syd for Kjølittjønn. Herfra ned gjennom dalen og tilbake til Os. Fra Os reiste kommisjonen den 20. juli med bil til Sättåhaugen og gikk over Fjellsjøhøgda, nordenom Fjellsjøen og over i Bubbekens dalføre, op på Åslifjellet og videre ut efter fjellet og ned i Åslie i Vangrøftdalen. Den 21. juli reiste kommisjonen fra Os til Fossbakken i Vangrøftdalen og gikk gjennom Skarvdalen over Dalfjell til Storøivollen i Londalen.

Av det *d o k u m e n t s t o f f* som foreligger om de trakter det her gjelder, skal i denne sammenheng nevnes:

På tinget den 19. februar 1791 — altså før skogdelingene i 1791 — lot opsitterne på Breen, Nordvängen og Berg fredlyse de nordre deler av Vangrøftdalen og Kjurudalen mot «all slags havning, fæbeedte, sæterliggelse og sætres opprettelse, da derudi ingen flere end vi dertil er berættigede». I fredlysningsdokumentet heter det bl. a. at den nordre del av disse daler har «fra umindelige tiider ene tilhørt bemeldte vores gårder og tilhører dem endnu, undtagen et eller andet lidet engeslätte, som derfra kan være solgt og udstykket dog uden s' d». Imidlertid hadde enkelte, som hadde slätter i disse strøk, foretatt sig å bygge seter der, men dertil hadde de ingen rett, og de som ikke engang eide slätter måtte avholde sig fra all slags bruk i disse daler. «Havningen, græsgangene og slätterne er den principaleste herlighed til vores gårder. Betages vi samme eller derudi skeer indgreb, så kand vi ikke subsistere, det er da høyst nødvendig at vi våge over disse vorø herligheders conservation» (dok. 45 nr. 60).

Samme dag som denne fredlysning fant sted, sendte opsitterne på Breen, Nordvängen og Berg under henvisning til at de var eiere av de nordre deler av Kjurudalen og Vangrøftdalen, en skrivelse til lensmann Krogsgård med anmodning om å aveske Nils Pedersen Åsen og Erik Estensen Moseng av Os og to menn på Røros, Ole Paulsen og Torberg Pomp, erklæring om hvorvidt de for eftertiden vilde avholde sig fra «al havning og fæbed, samt andet brug» i disse strekninger og om de var villige til å overdra sine slätter med påstående huser mot betaling. Det heter i denne skrivelse at «udi eiendommen til vore gårde» ligger også den nordre del av Kjurudalen og Vangrøftdalen tilfjells hvor gårdene har sine setrer, havninger og engesletter, «de principaleste herligheder til vore gårde uden hvilke vi ikke kan subsistere». I disse strekninger hadde de ovenfor nevnte personer foretatt sig å bygge seterhuser m. v.,

men dertil hadde de ingen rett. Visstnok hadde de påberopt sig at de hadde kjøpt nogen små engestykker i disse trakter, men derved var de ialfall ikke blitt berettiget til havning «udenfor samme». «Og disse» (engeslettene) — heter det videre — «må i alle fald blive os indløselige, da de er herligheder, som ikke uden på lovbealet måde kan skilles fra gårdene, samt tagne af sameyen og altså burde tilbydes sameyerne førend der kan sælges til andre og uberettigede». Til denne skrivelse svarte Ole Paulsen overfor lensmannen «at han vedbliver sin eiendom til brug og nyttiggjørelse så lenge», mens Torger Pomp erklærte at han ikke kunde innlate sig på noget svar idet han nettop stod i begrep med å selge sin eiendom. Nils Åsen svarte at han slett ikke vilde være «imod god ordens vedligeholdelse», men så lenge de av Røros sogn vedblev sitt bruk, vedblev han også. Erik Moseng sa at han vilde tilstrebe å «holde sig fra den angivne fornærmelse ved fæhavn og sådant», men forresten vilde han beholde sin eiendom for bestandig (dok. 45 nr. 61).

Den 18. juli 1795 blev tinglyst en kontrakt av 25. mai s. å. mellem opsitterne på Østgård, Nordgård, Breen, Nordvangen og Berg. I denne kontrakt heter det bl. a. at «i fald nogen af os skulde blive sindet at sælge nogen sig tilhørende sætervold eller slåtter i vores samtlige sameje beliggende, da skal det være uformeent, dog således at dermed ikke overdrages havning, sæterliggende eller andet brug end selve sætervolden eller slåtten til at afslåe og avle høe på. Skulle anderledes skee, skal overdragelsen og salget i så måde være ugyldig og som uhiemlet at ansee» (dok. 45 nr. 68).

Den 3. februar 1853 blev mellem en rekke opsittere på Grue, Berg, Nordvang og Breer inngått en kontrakt, som blev tinglyst den 17. april 1858, om foranstaltninger likeoverfor åvirke fra nabobygdene i skog, engesletter, havnegang og mosefjell. I denne kontrakt heter det bl. a. at hvis det skulde skje «at enten enkelt mann, få eller alle i fremtiden blir fornærmet av nabobygdene med åvirke på våre benevnte eiendomme og ved denne leilighet forvoldt uundgåelig besvær og pengeutgifter, da skal alle som en og en som alle ved ligning efter matrikulskylden samtlige gjøre bidrag med penge for å dekke de derved påfallende utgifter» (dok. 46 nr. 149).

Den 21. april 1860 blev opprettet en kontrakt mellem opsitterne på Breen, Nordvanger og Berg «der i fellesskap med hverandre er eiere av havnestrekningene i Vangrøftdalen og Kjøldalen» (Kjurudalen). Kontrakten henviser til at disse strekninger fra eldre tider ha vært brukt slik at den ene brukes til havn når den annen brukes til slått, og at hver av strekningene brukes hvert annet år til havn og til slått. Kontrakten, som forutsetter at denne ordning fremdeles skal gjelde, fastsetter grenselinjer for havning fra vår- og høstsetrene og bestemmer dessuten at det ikke skal være nogen tillatt å motta på felles havn fremmede eller uten bygds kreaturer. Dog kan det tillates å ha en fremmed hest for den som har bruk for en slik hest om sommeren (dok. 46 nr. 160).

I denne sammenheng skal tilslutt nevnes at Os og Dalsbygdens bønder i 1880- og 1890-årene gikk til saksanlegg mot fjellfinner som hadde havnet med rein i disse bygdens havne og slåttestrekninger. I 1880-årene anla opsitterne på Berg og Grue sak mot den samme Jon Thomassen som i disse år også blev saksøkt av Vingelsbøndene (jfr. avsnitt VIII,1). Ved dom av underrett og overrett blev Jon Thomassen kjent uberettiget til å havne med rein i Bergs grendens havnestrekninger. Trondheims overretts dom av 4. desember 1893 gikk ut på at Jon Thomassen kjentes uberettiget til å ferdes med sine reinsdyr i «de de innstevnte . . . tilhørende setervoller, slåtte- og havnestrekninger samt skogstrekninger og mosetak inner følgende grenser: I sydvest sognegrensen mot Vingelen fra Milskifttjernet over vannskille mellom Skarvdalsbotnen og Ørvildsbotnen samt videre over Storhøyda langs Brathøien til Kvikne prestegjelds grense, mot vest Kviknegrensen nordover til Tverfjelllets øvre sydlige rand, mot nord Tverfjellet inntil sammenløpet av Tverfjellbekken (Svartbekken) med Vangrøftelven og videre langs denne, i øst og syd Vangrøftelven, Langsbekken, Langen og en linje over Grundtjernet til Milskifttjernet» (dok. 46 nr. 210).

I 1890-årene blev behandlet en lignende sak, anlagt av en rekke opsittere i Os og Dals

bygden mot fjellfinnen Niels Th. Bull m. fl. Ved dom avsagt av sorenskriveren i Nord-Østerdal med meddomsmenn den 6. juni 1896 blev de innstevnte kjent uberettiget til «å ferdes med ren eller la rensdyr ferdes på nogen av de citantene . . . . tilhørende eller av disse benyttede under saken påviste og omhandlede setervoller, slåtter, havneganger, skogstrekninger og mosetaksfjell» (dok. 46 nr. 212). — Premissene for de dommer som her er nevnt er ikke dokumentert under behandlingen av feltet. Kommisjonen har gjort sig bekjent med domspremissene, men har ikke funnet det nødvendig å fremlegge dem.

Om de skogdelinger som er foretatt i Os og Dalsbygden i 1790-årene og i det 19de århundre, henvises til avsnitt V, 2.

Av de forklaringer som er avgitt under vidneførselen for kommisjonen, hitsettes:

1. vidne, tillike avhørt som 24. vidne, John Estensen Moseng, føderådsmann på Nyrønning, henved 87 år gammel i 1924, forklarer bl. a. (T. R. II s. 15 og 17 og utrykt rettsbok) at han i 1870-årene kjøpte Nyrønning og ryddet og bygget der. I sin barndom på Moseng gjette han i mange år i Sättåhaugen hvor hans foreldre hadde seteren Mosengvoll. Han har aldri hørt annet enn at setrer og markeslåtter i Os har vært oppfattet som privat eiendom på samme måte som de øvrige bestanddeler gårdene består av. Han har ikke nogensinne før Høifjellskommisjonens arbeide begynte, hørt tale om at nogen del av fjellstrekningene i Os skulde være statsalmenning eller tilhøre staten, og han har ikke kjent til eller hørt om bygsling av slåtter før han for en 10—12 år siden fikk rede på det i anledning av storskiftet. Fjellet mellem Kjurudalen og Tverelvdalen er slikt beskaffent at beiting med ku og sau foregår praktisk talt overalt, så det ikke blir nogen fjellstrekning av betydning igjen som ikke utnyttes til havning. I Åslifjellet strekker det sig slåttestrimer langt inn i fjellet både fra Kjurudalen og Mastukåsen. Vestenfor Tverelvdalen og nordover til Forelsjøen og Forelhogna er forholdet likedan. Fra Sättåhaugens setrer beites til møtes med kreaturene fra setrene i Budalen, og sydover beiter Sättåhaugkreaturene over i Tverfjellbakkens dalføre hvor det også er endel slåtter. — Vidnet kjenner ikke andre salg av markeslåtter til folk utenfor Os enn nogen salg øverst i Kjurudalen til Rørosinger. Setrer i Galådalen er også blitt solgt til Rørosinger, således bl. a. til Lars Skjerdingsstad og Petter Kurås. Slåttesalgene har funnet sted i eldre tid uten at vidnet kan si nærmere når. Vidnet kjenner ikke noget tilfelle av at seterskogteiger er blitt solgt til folk utenfor Os. Det har i all vidnets tid vært almindelig trafikk å selge markeslåtthøi til Røros. Derimot har det ikke hendt, sier vidnet, at bjørkeved har vært solgt til utenbygdsboende fra de udelte skogstrekninger. I de trakter hvor bjørkeskogen ikke er delt i teiger, har skogen i seterstrekingene og slåttene vært brukt slik at slåtteeierne har brukt skogen på sine slåtter og setereierne brukt skogen omkring sine setrer, og således at ingen av dem har brukt eller hatt rett til å bruke skogen til annet enn behovet for slåtte- og seterbruken. Setereierne har også brukt skogen på slåttene når de ikke har hatt skog nok ellers til seterbruken. Denne tilstand med hensyn til skogen er bygget på gammel bruk. — Om skogdelinger i Os og Dalsbygden forklarer vidnet at han fra de siste 30—40 år ikke kjenner nogen annen skogdeling enn en deling i Kjurudalen like op til stiftslinjen. Denne deling har dog Østgård ikke villet anerkjenne. I Setersjøtrakten er skogen fra gammel tid delt mellem Østgårdsbrukerne innbyrdes på vestsiden og Osbrukerne innbyrdes på østsiden. Også nordenfor Setersjøen er skogen fra gammel tid delt sålangt den rekker.

3. vidne, tillike avhørt som 25. vidne, Elling Nilsen Bakken, 78 år gammel føderådsmann i 1924, forklarer (T. R. II s. 16 og 19 og utrykt rettsbok) at han er født på Østgård og at han 27 år gammel flyttet til Bakken hvor han omkring 10 år etter blev gårdbruker. Til Bakken hørte setrer i Lilleåsen, Undliåsen, Østgårdsåsen, på Brøttet og på vestsiden av Setersjøen. To av disse setrer gikk over til vidnets svoger da hans svigerfar på Bakken gav fra sig gården. Markeslåtter har gården i Kjurudalen helt oppe ved Kjølitjønn like under Gruvhøgda og syd for Harsjø gamle grube. Han har gått ut fra som gitt at de markeslåtter som ikke er særskilt skyldsatt ligger i skyld med de bruk de hører til. Vidnet har aldri hørt eller tenkt annet enn at disse markeslåtter er undergitt privat eiendomsrett på samme måte

som vedkommende gårders øvrige bestanddeler, og han har aldri hørt eller tenkt at de bare skulde være bruksområder i almenning. Han har aldri hørt at det skulde være nogen almenning i Tolga i det hele. Han har hørt at det er almenning i Budalen, og har oppfattet det så at statsalmenningen der bare omfattet skogen. Om bygslinger har han intet hørt før stor-skiftet begynte. Vidnet kjenner ikke andre tilfelle av salg av markeslätter til utenbygdsboende enn salg av noen slätter øverst i Kjurudalen til Rørosinger. Nogen av disse er også blitt kjøpt tilbake igjen til bygden. Vidnet mener også at en slått nord for Setersjøen som tilhører Hånes i Røros, oprinnelig må ha hørt til Os og være kommet fra Østgård. Han kjenner ikke noget tilfelle av at seterskogteiger er blitt solgt til utenbygdsboende. Å selge markeslåtthøi til Røros var i hans gårdbrukertid nokså almindelig. Vidnet kjørte selv høi til Røros fra Bakkens slätter Nyengene i Kjurudalen. Vidnet vet at det har vært solgt bjørkeved utenbygds fra de utskiftede skogteiger, men fra den udelte seterskog har sådant salg ikke foregått. Nord igjennem Kjurudalen har skogdeling funnet sted i nyere tid nesten så langt op som skogen rekker — delingen går ikke fullt så langt som til stiftslinjen. Fra denne skog i Kjurudalen har det ikke vært solgt bjørkeved til utenbygds folk før i de siste par år da Dalsbygdingene har hugget der i anledning av de økonomiske vanskeligheter som anlegget av elektrisitetsverk har voldt. I sin forklaring uttaler vidnet forøvrig bl. a. at det i de fjellstrøk som hører til Os ikke er synderlig store strekninger som ikke brukes til beiting. I de beiteløse strekninger, som særlig finnes nordligst mot stiftslinjen, har bygdens folk likesom i fjellet i det hele drevet jakt og fiske og tatt mose, og strekningen har i sin helhet like til nabobygdens grenser vært ansett som privat eiendom.

26. vidne Halvor Pedersen Berg (utrykt rettsbok), 74 år gammel føderådsmann i 1924, har vært gårdbruker på Kværnhusvollen til for omkring 10 år siden. Han er født og opvokset på Nordre Berg som hadde seter på Nordrevollen sydøst for Skarvfjellet, seter og slätter i Skarvdalen og slätter i Kløftåsen og Kjurudalen. På Nordrevollen var skogen skiftet før vidnets tid. I Skarvdalen var derimot skogen udelt og blev brukt i fellesskap av seter- og slátteeierne til behovet der oppe. Slåttene i Kløftåsen var kommet fra gården Nordvang og var kjøpt av vidnets bestefar eller far. Slåttene i Kjurudalen, som heter Nyenget, kan vidnet ikke forklare noget nærmere om forsåvidt opprinnelsen angår. Vidnet har oppfattet setrene og slåttene med skog og havnegang som privat eiendom og har aldri hørt eller trodd at de skulde ligge i almenning, eller i det hele at det er nogen almenning i fjellet som ligger til Dalsbygden og Os. Han har fra sin tidligste ungdom drevet jakt og fangst i fjellet. Jakten har vært drevet fritt uten innhentet tillatelse fra nogen kant såvel efter som før jaktloven av 1899. I den tid vidnet drev snarefangst, satte han og hans fangstfeller sine snarer hvor de vilde, både i udelt og teigedelt skog.

27. vidne Embret Solansen Åkerbakken (utrykt rettsbok), 79 år gammel i 1924, opplyser at han er født og opvokset på Åkerbakken (av Breen) hvor han var gårdbruker til for 4 år siden. Til gården hørte vårseter i Lilleåsen og sommersetere i Storsvoll-lie og ved Nordre Hanksjøen. Foruten de slätter som var ved setrene, hadde gården en særskilt slått, Svartåsenget, op for Gammelsetervollen på vestsiden av Hanksjøen. I Storsvoll-lie var skogen udelt og blev brukt i fellesskap av setereierne og slátteeierne til behovet der oppe. Det hendte at setereierne lurte sig til å kjøre hjem litt ved, men dertil hadde de efter vidnets mening ikke rett. Også folk fra Dalsbygden som hverken var setereiere eller slátteeiere i trakten og som ikke hadde jordvei eller skog hjemme, hugg ved av og til i Storsvoll-lie og førte hjem til sig. Disse mente det skulde være almenning der oppe og at de derfor hadde rett til å forsyne sig med ved. Vidnet og de øvrige setereiere mente nok at de ikke hadde rett til denne vedhugst, men det blev ikke protestert mot hugsten eller på annen måte lagt hindringer i veien for den. Vidnet nevner dog en enkelt anledning da det blev jaget noen vedhuggere som ikke hørte til setereiernes eller slátteeiernes krets. Han mener at den skog som ligger ovenfor de utskiftede teiger i Vangrøftdalen er bygdealmenning eller sameie likesom fjellet ovenfor og innenfor. Denne betegnelse har han hørt sine forfedre benytte og likeså sine samtidige.

Han har aldri hørt snakk om at staten skulde være eier eller at det skulde være statsalmenning. Strekningen var almenning eller sameie for Dalsbygden, sier vidnet. — Skogen omkring seteren ved Nordre Hanksjø var utskiftet i 1870-årene, og den da bestemte teigedeling har Dalsbygdingene holdt sig til, såvidt vidnet vet. Vidnet erindrer ikke å ha hørt at Østgård ikke vilde respektere denne utskiftning. Heller ikke i Kjurudalen eller i andre strekninger av Os sogn har vidnet hørt tale om at det skulde være statsalmenning eller at staten skulde eie noget. Det var, forklarer vidnet, i tidligere tider ikke ualmindelig at det av endel slåtteeiere blev solgt markeslåtthøi til Røros.

28. vidne J o h a n J o h n s e n F l a t e n (utrykt rettsbok), 70 år gammel føderådsmann i 1924, opplyser at han er vokset op på Flaten (av Nordvangen) hvor han var gårdbruker fra 1876 til 1911. Gården hadde vårseter i Langryåsen og sommersettrer på Brøttet i Vangrøftdalen og nord for Nordre Hanksjøen i Kjurudalen. Skogen på Brøttet er udelt og blev i vidnets tid brukt i fellesskap av setereierne og slåtteeierne til å tilfredsstille behovet på stedet. Det blev ikke ført ved hjem derfra, og heller ikke blev det hugget der av andre enn seter- og slåtteeierne. Vidnet har aldri hørt eller tenkt at strekningene i Vangrøftdalen og Kjurudalen og fjellene deromkring skulde være statsalmenning eller høre staten til. Han har ment og oppfattet det som den almindelige mening at strekningene er bygdealmenning for Dalsbygden. Denne betegnelse hørte vidnet også av sine forfedre. Han har ikke nogensinne hørt omtale

deler av fjellstrekningene i Dalsbygden har vært bortbygset av det offentlige til de private opsittere. — Jakt og fangst blev drevet fritt av hvem som helst i Dalsbygden, både gårdbrukere og andre. Snarefangst blev således drevet i seterskogtraktene av hvem som helst i bygden hvor han fant det for godt. — Vidnet erindrer at det i 1870-årene var endel som solgte markeslåtthøi i Røros, således eksempelvis opsittere på Nordvang og Fremstugjelten. Slikt høisalg hadde også vært drevet tidligere, efter hvad de gamle sa. Vidnet kjenner ikke noget tilfelle av vedsalg til Røros fra udelt eller teigedelt seterskog.

29. vidne H a l v o r H a l s t e n s e n M o s e n g (utrykt rettsbok), 75 år gammel føderådsmann i 1924, forklarer at han har vært husmann under Moseng og ikke selv har eid seter eller slåtter. Han har ferdes adskillig i Vangrøftdalen og Kjurudalen hvor han som gutt var gjeter og hvor han senere slog for andre og i årrekker slog for egen regning på forskjellige slåtter som han leide for ett år av gangen. Han hørte i sin ungdom snakk om almenning og erindrer at somme trodde skogen var almenning ovenfor eller innenfor de utskiftede strekninger i Vangrøftdalen og Kjurudalen, mens andre mente at enhver eide sitt. Vidnet kan forøvrig ikke nærmere forklare hvilken forskjell det var på disse to opfatninger. Han tilføier at han aldri har tenkt eller hørt at fjellstrekningene ovenfor Dalsbygden for nogen del er statsalmenning eller hører staten til. Han har heller aldri hørt tale om at det offentlige skulde ha bortbygset deler av fjellet til opsitterne i gammel tid.

30. vidne O l e O l s e n L i l l e ø y e n (utrykt rettsbok), 85 år gammel føderådsmann i 1924, opplyser at han har bodd på Lilleøyen i 50 år. Han forklarer sig særlig om traktene ved Dalbusjøen — se nærmere nedenfor — og uttaler i denne sammenheng at han aldri har hørt tale om at det skulde være almenning ved Dalbusjøen eller i det hele i de fjellstrekninger som ligger til Dalsbygden og Os.

31. vidne E r i k I v e r s e n B r e e n (utrykt rettsbok), 67 år gammel føderådsmann i 1924, har vært gårdbruker på Breen i 20 år. Til gården hørte vårseter i Holla og sommersettrer i Kløftåsen og Undliåsen. Straks nordenfor seteren i Kløftåsen hadde gården en markeslåt som var kjøpt fra Østgård for omkring 50 år siden og var særskilt skyldsatt. Dessuten hadde gården en markeslåt i Åslien nord for Åslivollene som var innkjøpt fra Rønningen for 50—60 år siden og likeledes særskilt skyldsatt. Vidnet oppfattet det så at disse markeslåtter var gårdens eiendom. Det samme gjelder setrene med havnegang og skog som han oppfattet som sameie for dem som brukte det i fellesskap. Vidnet har aldri hørt at det skulde være statsalmenning eller statens eiendom i traktene ovenfor de utskiftede strekninger. Han kan vel ha hørt at nogen har brukt betegnelsen almenning om disse strekninger, men almindeligvis

blev det kalt sameie, og begge betegnelser har han oppfattet som uttrykk for at de eide det sammen. Han har aldri hørt tale om at strekninger i Vangrøftdalen eller Kjurudalen av staten har vært bortbygset til opsittere i bygden. — Den udelte skog i Kløftåsen blev brukt i fellesskap for seterbruken og slåttebruken der oppe. En og annen gang kunde vel litt ved bli tatt med hjem. Vidnet kjenner ikke til at det har vært solgt ved til Røros fra seterskogen.

32. vidne Ole Pedersen Trøan (utrykt rettsbok), 83 år gammel føderådsmann i 1924, opplyser at han har vært gårdbruker på Trøan (av Breen) i omkring 50 år. Gården hadde vårseter i Lilleåsen og sommerseter i Storvoll-lien og Hanksjølien op for nordre ende av Nordre Hanksjø. Til gården hørte markeslåtter på flere steder i Vangrøftdalen og Kjurudalen som vidnet nærmere angir, deriblandt Mosengvollen eller Stiftelsesengen i Hanksjølien. Vidnet har alltid oppfattet det så at slåttene og setrene var hans eiendom på samme måte som gården hjemme. I den felles havnegang og den udelte seterskog var det sameie for dem som brukte det i fellesskap. En Erik Åsa, som var gammel gubbe da vidnet var guttunge, og flere andre gamle gubber sa, når de taltes ved om disse ting, at de efter deres mening eide skogen og havnegangen som almenning. Vidnet har aldri hørt tale om at disse fjellstrekninger ovenfor Dalsbygden var statsalmenning eller tilhørte staten, og han har aldri hørt omtale at opsittere i gammel tid har tilbygset sig strekninger i Vangrøftdalen eller Kjurudalen eller andre steder i fjellet av det offentlige. Vidnet og mange med ham har kjørt markeslåtthøi til Røros, såvel fra Vangrøftdalen som fra Kjurudalen, før jernbanen kom. Derimot kjenner han ikke til at ved fra seterskogene er blitt solgt til Røros. Fra de udelte seterskoger i Vangrøftdalen var det vel nogen som kjørte ved hjem, men almindeligvis blev denne skog bare brukt for behovet på stedet.

34. vidne Arne Tollefsen Galåen (utrykt rettsbok) var ved avhøringen i 1924 føderådsmann på gården Galåen og 73 år gammel. I 1918 var han medlem av den herredskomite fra Røros som da møtte for kommisjonen. Han opplyser at gården Galåen har en særskilt skyldsatt seter i Galådalen som i sin tid er kommet fra Søndre Os, og markeslåtter nordligst i Kjurudalen. Vidnets nærmere forklaring om disse markeslåtter er gjengitt nedenfor under opplysningene om Kjurudalen. Han har, forklarer han, aldri trodd annet enn at de markeslåtter som hører til gården var privat eiendom. Skogen i slåttene i Kjurudalen vernet han om som sin egen, og ingen annen hadde nogen rett til å bruke skogen innenfor slåttens område. På samme måte har det vært også med de andre «Røroseng» i Kjurudalen, d. v. s. de eng i Kjurudalen som er eller har vært på Rørosingers hender. Vidnet har aldri hørt eller trodd at det skulde være statsalmenning eller statseiendom i Galådalen eller Kjurudalen. Han kjenner «ingen annen almenning enn havneretten» i Kjurudalen, hvor setereierne har havnerett i markeslåttene, men ellers intet med disse å bestille. Vidnet har, forklarer han, intet kjennskap til om det er statsalmenning eller ikke nordenfor stiftslinjen i dette strøk. — Vidnet har for omkring 20 år siden en og annen gang solgt markeslåtthøi til Røros både fra Galådalen og Kjurudalen. Ved har han ikke solgt fra skogen i markeslåttene, men har kjørt ved derfra hjem til bruk på gården, og det samme har eierne av de andre Røroseng gjort. De har som vidnet betraktet markeslåttene med påstående skog som full eiendom.

35. vidne Jon Pedersen Berg (utrykt rettsbok), 76 år gammel føderådsmann i 1924, forklarer at han har vært gårdbruker på Berg i 30 år. Til gården hørte høstseter på Flovollen og sommersetere ved Djupsjøen og i Skarvdalen. På alle disse steder var det også markeslåt. Gården hadde også andre slåtter, bl. a. en slått i Kløftåsen, Bratthaugengen, som er særskilt skyldsatt i 1865. All skogen i Djupsjølien såvelsom i Nordrevoll-lien er utskiftet fra gammel tid. I Skarvdalen, hvor skogen er udelt, blev skogen brukt i fellesskap av setereierne, og slåtteeierne kunde bruke skogen på sine slåtter såvidt nødvendig for å berge høiet. Vidnet oppfattet det så at skogen var sameie for setereierne med den nevnte begrensede rett for slåtteeierne til å bruke den. Den udelte skog i Skarvdalen og nord i Vangrøftdalen i det hele blev ofte kalt bygdealmenning, hvormed mentes det samme som sameie. Vidnet har aldri hørt eller trodd at den udelte skog eller havnegangen der inne i Vangrøftdalen skulde

være statsalmenning eller tilhøre staten. Betegnelsen bygdealmenning blev ikke benyttet på havnegangen, den blev bare omtalt som felles havn. — I Kløftåsen var forholdet med hensyn til skogen det samme som i Skarvdalen. I vidnets ungdom blev det av Dalsbygdinger som formodentlig var setereiere i Kløftåsen, mange ganger ført hjem enkelte lass bjørkeved som var hugget i slåtter i Kløftåsen. — Vidnet kan erindre at han har hørt omtale at det i sin tid har vært bygselbrev på Tverfjelldalen, men han kan ikke si når han først hørte dette og hvem han hørte det av, således heller ikke om det var før eller etter storskiftets begynnelse. Om bygslinger på andre strekninger i fjellet har han intet hørt.

36. vidne **Elias Simensen Gjeltén** (utrykt rettsbok), 67 år i 1924, fhv. gårdbruker og lærer, nevner i sin forklaring bl. a. at han i 1880-årene skrev en bok: «Et og annet fra Dalsbygden og omegn», og at han under innsamlingen av stoffet til boken fikk ganske inngående kjennskap til hvad der dengang ennå var i behold av levende tradisjon om svunnen tid. Han hørte derunder intet som helst om at strekninger i Dalsbygdens fjell i gammel tid skulde ha vært bortbygset av det offentlige til opsitterne, og vidnet har i det hele ikke hatt noget kjennskap til dette før disse bygselforhold er blitt opklart i anledning av Storskiftekommissjonens og senere Høifjellskommissjonens arbeide. De strekninger i Dalsbygden som ligger ovenfor den utskiftede skog har vært betraktet som sameie for bygdens folk. De har vel iblandt også vært kalt almenning, men dermed har bare vært ment det samme som sameie. Statsalmenning eller statseiendom har vidnet aldri hørt at nogen i bygden har ment det skulde være i disse strøk. — Vidnet forklarer forøvrig bl. a. at ku og sau går praktisk talt over alt fjell like til stiftslinjen i strekningene mellom Kjurudalen og Tverelvdalen og mellom Tverelvdalen og Snuddalen. I Storsvoll-lien, hvor vidnet er spesielt kjent, beites på samme måte like til Dalfjellet og mot Vingelen i Orviltrakten.

Part **Ole Ingjerdson Engan** (utrykt rettsbok), 58 år gammel i 1924, er gårdbruker på Haugen i Østgård. Han opplyser at han er medlem av Østgårds havnelag som omfatter eierne av de matrikulerte bruk i Østgård og Nordgård og som er organisert etterat Storskiftekommissjonen hadde foretatt inndelingen i havnelag i Os. Han erklærer sig enig i det som er uttalt i havnelagets forestilling til Høifjellskommissjonen av 5. desember 1921 (dok. 167). I anledning av at denne forestilling henviser til en bygselseddel av 1665 til Østen Hansen Østgård på en strekning i Vangrøftdalen forklarer han at denne bygselseddel var opbevart hos Ole Sivertsen Haugsgjeltén som er Engans nabo og som leverte den til Storskiftekommissjonen. Andre bygselbrev enn dette har Engan ikke kjennskap til eller hørt omtale på strekninger i Vangrøftdalen eller Kjurudalen. Foreholdt uttalelsene i forestillingen fra havnelaget om at de ikke utskiftede strekninger skulde tilhøre staten som rettmessig eier, erklærer Engan at han nærmest har trodd det var bygdealmenning, hvormed han mener et sameie for bygden. Hans bestefar, som døde i 1887, uttrykte sig så om disse strekninger at de skulde være bygdens almenning. Hans farbror Halsten Nilsen Kvangraven, som døde for 10 år siden og som eide den nordligste skogteig i Undliåsen, sa at nordenfor der var det almenning. Dette sa han engang først i 1880-årene før utskiftningen i 1886. Også andre eldre folk i Østgårdsgrenden har brukt uttrykket almenning om disse strekninger. Opsitterne i Breen og Nordvang mener sig derimot å være eneberechtiget til de udelte strekninger både i Vangrøftdalen og Kjurudalen og at Østgårdsgrenden ingen rett har der utenom retten til sine slåtter.

Om bruken av markeslåtter og «markaforings» betydning for gårdsbruket i Os foreligger endel erklæringer, avgitt i 1925 av folk som er eller har vært gårdbrukere i bygden (dok. 246—254). Om disse erklæringer uttaler statens advokat i prosedyren (dok. 255) at han ikke har nogen grunn til å dra riktigheten av de rent faktiske opplysninger i erklæringene i tvil. Derimot er han ikke så sikker på at den opfatning av slåtterrettens karakter som erklæringene tildels gir uttrykk for er så grunnfestet som man efter dem lett kunde få inntrykk av. Den stemmer ikke med den opfatning som ellers har gitt sig tilkjenne. — Erklæringene går i samme retning som de tilsvarende erklæringer fra Vingelen (se avsnitt VIII, 1). Således

uttaler Anders Nordset, som er opsitter på Nordset i Dalsbygden (under Nordvang), i erklæring av 23. februar 1925 (dok. 250) at gården Vangsgjelten (Nordvang) i 1880-årene «foret» op til 60—65 vinterlass om året i sine markeslåtter og dessuten leide bort slåtter til andre som ingen eller litet markeslått hadde. I 1881 — den første tid erklæringsutstederens kjennskap til denne gård går tilbake til — føddes på gården 25 storfe, 4 hester samt småfe, mens det nu etterat markaforingen er ophørt, fødes omkring 15 storfe, 2 hester samt småfe. Særlig tidligere, da det ikke var brukelig å kjøpe kunstgjødsel, var det så å si en betingelse for anlegg av nye bruk at eierne fikk leid sig markeslåtter. Derved blev det mulig for dem å holde såpass med husdyr at de fikk gjødsel til å dyrke op jord omkring hjemmet. Her har erklæringsutstederen, sier han, personlig erfaring å holde sig til. På det bruk hvor han nu bor og hvor han begynte å bygge for 30 år siden, blev dengang ikke avlet mere enn omkring 3 lass. Han fikk imidlertid hvert år leid markeslått av Vangsgjelten i Kjurudalen og i Storbekkdalen og Bratthaugen i Vangrøftdalen, av Nygård slått i Kjurudalen og Bråttenget i Vangrøftdalen, likesom han også leide av Nordvang og flere gårder. I disse markeslåtter «foret» han omkring 20 lass for året, og derved kunde han holde så mange husdyr at hjemmeavlingen nu er flerdoblet. Nu har, sier erklæringsutstederen (i 1925), de eldre eiendommer omtrent nedlagt markeslåtten, særlig på grunn av at arbeidslønnen er blitt for dyr. Men i eldre tid blev de eiendommer som hadde meget og god markeslått, ansett for å være de best stillede eiendommer. «Ja jeg tør si», heter det i erklæringen, «at det å eie et godt slåtteng i den tiden sattes like stor pris på som å eie en skog nu for tiden».

Særskilt om opfatningen av slåtteeiernes rettslige stilling fremholdes det i erklæringene at slåttene har vært regnet for å være privat eiendomsgrunn. Et meget bestemt uttrykk for denne opfatning er således gitt i en erklæring av 23. februar 1925 (dok. 248) fra Elling Bakken (tidligere avhørt som 3. og 25. vidne, se foran). Her heter det bl. a. at erklæringsutstederen aldri av sine forfedre har hørt annet enn at markeslåtten, enten de lå i bygdens nærhet eller var lengst bortliggende, var endel av den faste eiendom. Da han første gang hørte at staten gjorde krav på å eie endel av bygdens eiendommers utmarksområde, kunde han ikke tro at det var alvorlig ment. Det var, heter det i erklæringen, likeså urimelig som å si at hjemmejorden var statens eiendom. — Det kan i denne sammenheng til slutt nevnes at enkelte av de erklæringer som her er omhandlet inneholder bemerkninger om at det i gammel tid har vært utstedt «kongeskjøte» på markeslåtter. I erklæring av 23. februar 1925 (dok. 254) sier Nils P. Østgård-Eggen således at enken etter en Esten Rasmussen Østgård på 1700-tallet fikk «Kongens skjøte» på Nystuengene i Falken. En lignende bemerkning forekommer i en erklæring av 19. februar 1925 fra Thore Østgård (dok. 246). Det heter her bl. a. at Østgårdshaugen, som i gamle dager blev kalt Hanshaugen, «fra første tid» eide hele Kløftåsens østside fra det såkalte Nirseng til Austubekken østbøining samt et slåtteng i Falken. «Først i 1700-årene fikk Hanshaugen Kongens skjøte på eiendommen. Men da ingen skatt eller avgift blev krevet eller betalt, gikk eiendommen over til full odel».

Av de erklæringer som er fremlagt under forretningen skal forøvrig nevnes en «parts-erklæring» fra I. E. Ous, Peder H. Os og Helge Osmoen av 4. mai 1912 som har vært dokumentert i høierettssaken om storskiftet (dok. 77 s. 49—50). Det heter her at spørsmålet om det i storskiftet innen grensen av sognet (d. v. s. Os sogn) gis noget som kan sies å være «uoptatt», må på det bestemtteste besvares benektende. Selv de fra bygden fjernest liggende strøk av feltet har, sies det i erklæringen, vært benyttet av bygdens folk i fellesskap «når intet av samme har vært i privat eie». Dette har gjeldt såvel for havning og mosetak som i særdeleshet rettighetene til jakt, snarefangst og fiske i sjøer, tjønn og bekker oppe i fjellet, «hvilke rettigheter i stor utstrekning har vært benyttet som en felles eiendom for bygden». — Spørsmålet om nogen del av fjellet kan sies å være «uoptatt» er også omhandlet i en erklæring fra Ole I. Lillebakken av 23. februar 1914 (dok. 128).

2. Vangrøftdalen med omgivelser.

a. Dokumentstoff.

I Landkommisjonens jordebok 1661 og matrikkelen 1667 er under gårdene Breen, Vangen (Nordvangen) og Berg bl. a. opført setervoller i Vangrøftdalen med engeslätteavgift av vollene. I matrikkelen 1667 er under Breen også nevnt at gården har fiskeri i Forelsjøen (dok. 45 nr. 1).

Om utstedelse av bygselsedler på slåtter i dette strøk foreligger i det vesentlige følgende opplysninger (jfr. med det følgende Tank i dok. 44 s. 47 flg.):

Breens opsittere fikk bygselseddel på engeslåtter i Vangrøftdalen i 1681 og fikk i 1691 bygsel på forbedring av disse slåtter. I 1721 blev ny bygselseddel utstedt til de daværende 13 opsittere på Breen, og i 1744 blev bygselen atter fornyet. Det foreligger ingen opplysning om at bygselsedlene har inneholdt nogen nærmere beskrivelse av disse engeslåtters beliggenhet. — Opsitterne på Nordvangen fikk i 1691 bygselseddel på en engeslåt i Vangrøftdalen som skulde være forbedret med 2 lass høi. I 1722 blev utstedt bygselseddel til 3 opsittere på Nordvangen og i 1743 blev denne bygsel fornyet. Heller ikke i disse bygselsedler var, såvidt det foreligger oplyst, inntatt nogen nærmere beskrivelse av slåttenes beliggenhet.

Til en opsitter på Østgård blev i 1673 utstedt bygselseddel på slåtter i Vangrøftdalen, og bygslerens sønn Hans Østensen Østgård fikk i 1710 ny bygselseddel på disse slåtter (dok. 45 nr. 17). I bygselseddelen av 1710 er slåttene betegnet som «Vangrøftdalens engeslætter på begge sider av Tverelven». På disse slåtter blev 3 bygselsedler utstedt i 1740, til Hans Østensens to sønner Peder Hanssøn Moen (Bakos) og Esten Hanssøn Østgård og til Ingvald Nilsen Østgård. — Efter det protokollerte under en rettssak fra 1687 (dok. 44 s. 47) hadde Østgårds og Nordgårds opsittere i 1679 fått bygsel på slåtter i Vangrøftdalen, uten at det imidlertid foreligger nærmere opplysninger om denne bygsel. I 1691 blev en bygselseddel utstedt til Erik Østgård, og det er rimelig å anta at det var denne bygsel som blev fornyet i 1720 ved utstedelse av bygselseddel til Rasmus Eriksen Østgård (dok. 77 s. 24). Bygselen blev atter fornyet i 1731 og 1732. Av en rettssak fra 1731 fremgår (dok. 45 nr. 24) at Rasmus Eriksen Østgårds slåtter lå «under Falkberget». I 1736 fikk Lars Solandsen Østgård bygsel på forbedring av endel engeslåtter i Vangrøftdalen (jfr. dok. 45 nr. 38). I Hummels fortegnelse av 1767 er ialt 4 opsittere på Østgård opført som brukere av engeslåtter i Vangrøftdalen.

Som tidligere nevnt fremgår det av en rettssak fra 1687 at Østgårds og Nordgårds opsittere i 1679 hadde fått bygsel på slåtter i Vangrøftdalen. I 1696 fikk Nils O. Nordgård bygselseddel på engeslåtter «som Bersvend Gundersen tilforn havde havt i brug», og i 1740 fikk Ole Nilsen Nordgård bygselseddel, sannsynligvis på de samme slåtter.

Til en opsitter på Moseng, Nils Moseng, blev en bygselseddel på slåtter bl. a. i Vangrøftdalen utstedt i 1697, og ny bygselseddel blev utstedt i 1743 til Erik Nilsen Moseng som efter Hummels fortegnelse av 1767 også hadde en bygselseddel av 1737 på slåtter i Vangrøftdalen. I 1712 blev bygslet til Esten Eriksen Moseng noen engeslåtter «udi kgl. Maj.^{ts} alminding, norderst i Vandgrøftdahlen, fra Storbækken og i Sottehougene, på begge sider af elven» (dok. 48 s. 177). Denne bygsel blev fornyet i 1743, jfr. nr. 64 i Hummels fortegnelse.

Om bygslinger i Vangrøftdalen forøvrig skal nevnes at Peder Nilsen Ås (Fabroåsen) og Thore Eriksen Os i 1723 fikk bygselseddel på «nogle engeslåtter i almindingen, nemlig øverst i Vandgrøftdalen, fra Svartåen og i Kløftbekken, samt 2de smæe engeflekke op med Svartåen» (dok. 77 s. 24). I 1744 blev ny bygselseddel utstedt på disse slåtter til Peder Nilsen Ås og Hågen Torgersen Os (dok. 45 nr. 33). Det heter i denne bygselseddel at bygselen gjelder for bygslernes livstid, men hvis de skulde opleve 20 år fra bygslingens datum, skal de ta ny bygselseddel. Efter Hummels fortegnelse fikk en annen opsitter i Osgrenden, Lars Knudsen Os, i 1743 bygsel på «Brathouen eller Wandgrøftdalen». — I 1734 fikk opsitteren på Eggen med Sund (nu gnr. 114 Sundet, jfr. Rygh) Tollef Hågensen bygsel på endel engeslåtter i Vangrøftdalen på østre side av Kløftåsen, jfr. nr. 49 i Hummels fortegnelse. Om Tollef Hågensens rett til å bruke disse slåtter blev det prosess i 1735, jfr. nedenfor. — I 1734 fikk Helge Olsen

Tolgen bygselseddel på myr- og engeslåtter «fra Sottehaugen til Foraldsfieldet», og i 1725 fikk Svend Johnsen Vangen og Ole Rasmussen Tolgen bygselseddel på slåtter fra Tverfjellet til Bratthøa (Tverfjelldalen). Denne bygsel blev fornyet i 1745 (jfr. avsnitt VIII,5, om Bratthøa).

Av de opplysninger som foreligger om skyldsetning og overdragelse av engeslåtter og setrer i Vangrøftdalen med sidedaler, skal hitsettes (jfr. dok. 44 s. 56 flg.):

Rablien, Skarvdalen, Storvolllien. I 1756 blev tinglyst et skjøte av 20. oktober 1754 fra Ole Hågensen Breen til proviantskriver Peder Hjort på Røros på et sandeng, kalt «Store Krogen» (dok. 44 s. 56). Etter hvad advokat Sam. Johnson opplyser i dok. 262 s. 12, skal dette sandeng ligge ovenfor sammenløpet av Skarva og Snudda. — I 1760 blev tinglyst et skjøte av 1757 fra Morten Erlandsen Storbekken i Tolga til John Johnsen Herdal på et engestykke Skarvlien (i Skarvdalen?) som tidligere hadde hørt under Nordvangen i Dalsbygden. — I 1783 tinglystes et skjøte fra Ole Olsen Breen til Erik Olsen Os på seteren Fosvollen for 30 rd. — 1813: tinglyst skjøte fra Erik Olsen Breen til opsitteren på Osmoen på 3 slåtter ved Skarvdalsåen, «Bakenget», «Myrenget» og «Lilleenget» (forevist under kartforretning 1830, dok. 45 nr. 89, se også dok. 259 nr. 68). — 1831: skjøte fra en opsitter på Nordgård til Svend Nilsen Løvneset på en slått i Rablien «Rablienget» for 50 spd. I skjøtet heter det om kjøperens rettigheter at «den i engeslettet stående skog må han til engeslettets bruk benytte sig av men ingenlunde hugge for å kjøre derifra». Denne engeslåt blev i 1878 solgt til Halsten Johnsen Kvernbekkeng (Østgård) og i 1887 til Paul Olsen Østgård (dok. 46 nr. 94). — 1849: to skyldsetningsforretninger over «Rablienget», hørende dels under Prestehagen og dels under Østre Os. — 1853: tinglyst skyldsetningsforretning av 1851 over en engeslåt «Johaugsenget» og en skogteig i Rablien, utskilt fra Johaugen (Breen). 1862: skyldsetningsforretning over en fra Utstu-Breen solgt setervoll Fosvollen. Denne seter var solgt ved kjøpekontrakt av 1859 til Peder Arnesen Berg eller Eggebakken (dok. 46 nr. 158). — 1868: skyldsetning av et slåtteng i Rablien, solgt fra Smedåsen (Breen) til Peder J. Gruben. — 1877: skyldsetning av bl. a. slåtter i Lille Skarvdalen, solgt fra Øvre Midtstuen (Breen) sammen med seteren Lilleryvollen og endel andre slåtter. — 1902: kjøpekontrakt mellom Ole J. Strand og Ole J. Austen (Breen) om salg til den sistnevnte av to markeslåtter Dalvollengene.

Svartbekkdalen, Snuddalen, Såtåhaugen. Ved et skjøte av 1835 solgte Ingul Estensen Os til sin svigersønn Bersvend Bårdsen Åsen for 45 spd. «et mig tilhørende og under min gård beliggende engeslette ved Såtåhaugen beliggende, som på østre side grenser til kjøperens forhen eiende enger og på nordre side skilles fra mine øvrige enger ved en bekk eller å Snudden kaldet. Samt på vestre og søndre side til fjellet . . .» Dette skjøte blev først tinglyst i 1870 (dok. 46 nr. 108), efterat skylddelingsforretning var holdt samme år. Ved skylddelingen blev markeslåtten fraskilt Mellem Os (dok. 259 nr. 162). — 1839: tinglyst kommisjonsforlik av 1836 hvorved Svend Nilsen Løvneset avstod til Esten Moseng og Simen Lillemoen den ham tilhørende engeslåt «Nørsteenget», beliggende «norderst i Vangrøftdalen eller Snuddalen». Samtidig blev tinglyst et annet kommisjonsforlik av 1836 om make-skifte til Esten Eriksen Moseng av en engeslåt «Storenget» i Snuddalen. Esten Eriksen skulde ha frihet til å bygge sig seter på engeslåtten. — 1839: skjøte fra Bersvend Bårdsen Åsen til Nils Svendsen Løvneset på en engeslåt «Snudenget» for 65 spd. Denne slått blev i 1865 solgt av Svend Nilsen til Peder Ås (dok. 46 nr. 116). — 1843: skjøte fra Jon Jonsen Volden til Ingul Estensen Os på «Svartbekkenget». I grensebeskrivelsen heter det bl. a. at denne slått grenser mot nord til Torger Pedersen Haugens engeslette «der adskilles ved selve Svartbekken av min eiende gård Volden». — Slåtten blev skyldsatt og skjøtet tinglyst i 1848 (dok. 77 s. 32). — 1846: tinglyst skjøte av 1845 fra Simen Eriksen Moseng til brødrene Esten Ingulsen og Lars Ingulsen Os på «følgende faste eiendomme» som var fraskilt Nordre Moseng: en seter, beliggende i sydøst fra kløftet ved Snudelven, og flere nærmere beskrevne engeslåtter omkring seteren, deriblandt «Hullet» og andeler i «Nordengenget» og «Nørsteengenget». Skogen fulgte med i salget. Kjøpesummen var 160 spd., og det heter i skjøtet at den beskrevne eiendom

skal tilhøre kjøperne «med full eiendomsrett» (dok. 46 nr. 128). Skyldsetning blev foretatt i 1846 (dok. 259 nr. 139). — 1846: skylddelingsforretning over Østre Os. Ved denne forretning blev skyldsatt hele gårdens markeslåt ved Sättåhaugen som var solgt fra gården. — 1849: skjøte fra Ole Solandsen Osstrand til Soland Olsen på «Mosengenget» og en annen engeslåt, begge beliggende sønnenfor Snudda. Disse slåtter, som i sin tid hadde hørt under Østgårdsgjelten, var hjemlet selgeren ved skjøter av 1836 og 1840. De blev nu solgt for 100 spd. til full eiendom (dok. 46 nr. 142). Ved skylddelingsforretning i 1849 blev slåttene fraskilt Østgårdsgjelten (dok. 259 nr. 177). — 1855: kjøpekontrakt mellom Tollef Olsen Ostroen og Knud Larsen Nygård om salg til den sistnevnte av en engeslåt ved Svartbekken — mellom denne bekk og Snudtangen — for 8 spd. (dok. 46 nr. 155). — 1864: skylddelingsforretning over en engeslåt ved Mosengbekken, solgt i 1831 fra Mellem Moseng til Ingulf Estensen Os (dok. 259 nr. 168). — 1865: skylddelingsforretning over en markeslåt på østre side av Snudda, solgt fra Østre Os til John Eriksen Moseng (dok. 259 nr. 222). — 1869: skylddelingsforretning over $\frac{2}{3}$ av «Svartbekkenget» på begge sider av Svartbekken. Slåtten var fraskilt Søndre Os, og skjøte blev utstedt i 1869 (dok. 77 s. 37). — 1871: skylddelingsforretning over en fra Nedre Bakos utskilt engeslåt, beliggende på østsiden av Snudelven straks nord for Kløftåsen. — 1872: kjøpekontrakt (dok. 46 nr. 176) mellom Halsten A. Os og lensmann John Skogstad om salg til den sistnevnte av flere markeslåtter i Svartbekkdalen

Snuddalen, nemlig «Trøengenget» i Snuddalen, i sin tid solgt fra Ostroen og hjemlet selgeren ved skjøte, tinglyst i 1854; «Lilleengenget» i Snuddalen, frasolgt Søndre Os og hjemlet selgeren ved skjøte, tinglyst 1850; «Opstuenget» eller «Snudenget» i Snuddalen, solgt fra Østre Os og skyldsatt i 1869; hele markeslåtten $\frac{2}{3}$ Svartbekkdalen som i sin tid var solgt fra Volden (i 1843, jfr. ovenfor) og var skyldsatt i 1869 (jfr. ovenfor). Kjøpesummen var 200 spd., og samtlige slåttinger med påstående huser, skoggrunn og havnegang blev overdratt «som full og fri eiendom». I kontrakten heter det forøvrig at kjøperen forbeholder sig «å opgi den virkelige kjøper når skjøtet skal utferdiges, og til hvem samme skal utstedes». Ved kontrakt av samme år overdrog lensmann Skogstad sine rettigheter efter kjøpekontrakten til Svend N. Løvnes (dok. 259 nr. 201). — 1876: tinglyst skyldsetningsforretning over 3 markeslåtter som blev utskilt fra Søndre Os og som begrenses «i øst av Snudelven, i syd av Svartbekken, i vest av Snudtangen og i nord av Peder Ås's markeslåt» (dok. 259 nr. 142). I 1895 blev utstedt skjøte på disse slåtter til Peder P. Os (dok. 259 nr. 146). — 1878: kjøpekontrakt mellom Svend Nilsen Løvneset og Halsten J. Kvernbekkeng om salg til den sistnevnte av en slåt i Rablien (jfr. foran) og en slåt i Svartbekkdalen. Den siste var hjemlet selgeren ved skjøte av 1877. Slåttene hadde «sine gamle delemerker og rådelepunkter». — 1880: tinglyst delings- og skyldsetningsforretning over «Nørsteengenget» ved Østerengbekken. Slåtten blev delt i to og grensene avmerket i marken (dok. 259 nr. 144).

K l ø f t å s e n. I 1844 solgte Ole Eriksen Austen (Breen) til sin bror Iver Eriksen Berg for 73 spd. en del av en setervoll i Kløftåsen med en «der tilhørende markengeslette» (dok. 46 nr. 123). — 1847: tinglyst skyldsetningsforretning over en av Ole Eriksen Berg kjøpt engeslåt «Kløftåsenget» som var frasolgt gården Nordre Eggen. På slåtten, hvis grenser var beskrevet, kunde avles 80 lass høi. I 1849 blev tinglyst skyldsetningsforretning over en fra den samme gård solgt setervoll Kløftåsvollen. — 1848: tinglyst skyldsetningsforretning over markeslåtten «Bratthaugen» i Kløftåsen, solgt fra en opsitter på Nordvang til Peder E. Nordre Berg. Bratthaugenget støtte mot andre slåtter, mot elven Snudda og mot den såkalte Trondhjemsvei. — 1858: tinglyst skyldsetningsforretning over en av Tore Hummelhølen til Lars Østgårdseggen solgt engeslåt «Kløftåsenget». Slåtten støtte mot vest til Østre Os's slåtter og hadde sine vanlige merker ved den gamle vei til Fjellsjøen. — 1865: tinglyst skyldsetningsforretning over en fra Østgård til Iver Eriksen Breen solgt engeslåt i Kløftåsen som støtte sammen med kjøperens setervoll. — 1902: kjøpekontrakt mellom Lars P. Østgårdshaug og Ole P. Breen om salg til den sistnevnte av markeslåtter i Kløftåsen, begrenset ved gamle delemerker (dok. 46 nr. 222). — 1902: makeskiftekontrakt hvorved Elias Gjeltten

overdrog til Nils P. Trøen to slåttenger i Kløftåsen mot å få overdratt «Brøtenget» som var beliggende ved Elias Gjeltens setervoll (dok. 46 nr. 223).

Tverelvens dal (Falkdalen). I 1846 blev skyldsatt «Tverelvedalsenget» som var solgt fra Øvre og Nedre Midtstuen til Ole Larsen Vangsgjelten. Slåtten grenset i nord til Mastukåsfjellet, i nordøst og øst til Tverelven og syd og vest til andre slåtter (dok. 46 nr. 134). — 1862: tinglyst skyldsetningsforretning over en engeslått «i Falkberget» som blev utskilt fra Nedre Østgård. — 1876: tinglyst skyldsetningsforretninger over to engeslåtter i Falkdalen, den ene utskilt fra Nedre Østgård, den annen fra Østgårdshaugen. — 1881: skyldsetning av markeslåtten «Fjellenget» i Falkbergdalen, solgt av en opsitter på Nordgård til Ingjerd P. Trøen (dok. 46 nr. 187). — 1883: skyldsetning av en av Peder Halstensen Bakos til Ingjerd P. Trøen solgt engeslått i Falkbergdalen (dok. 46 nr. 192). — 1894: skjøte fra Peder P. Os til kirkesanger Thore Østgård på «Røstenget» ved Falken for 500 kr. (dok. 259 nr. 196). Slåtten var skyldsatt fra selgerens eiendom Mellem Os samme år (dok. 259 nr. 197). — 1890: kjøpekontrakt hvorved Svend N. Løvnæs selger $\frac{1}{3}$ av sine engeslåtter ved Falken til Thore Østgård for 1000 kr. (dok. 259 nr. 198). — 1896: kjøpekontrakt mellom Arne Løvnæs og Erik L. Østgårdseggen om salg til den sistnevnte av to slåtter ved Falken, «Gammelstuenget» og «Osmonget» og den i «Gammelstuenget» liggende setervoll med huser. Kjøpesummen var kr. 2 000,00 (dok. 46 nr. 213).

Brøttet. I 1838 solgte Erik E. Breen til Esten Pedersen Breen en engeslått i Brøttet for 20 spd. Slåtten beliggenhet er nærmere beskrevet i overdragelsesdokumentet (dok. 46 nr. 114). — 1849: tinglyst skyldsetningsforretning over en fra Søndre Breenstrøen til Ole Hågensen Eggen solgt seter Bråttvollen (dok. 46 nr. 144). I 1862 blev denne seter solgt til Ingebrigt Hansen Langeggen (dok. 46 nr. 163). — 1877: skyldsetning fra Øvre Midtstuen (Breen) av setrene Brøttvollen og Lilleryvollen og flere skogteiger og slåtter, solgt til Henrik N. Lilletrøen (dok. 259 nr. 237).

Foruten de dokumenter som er omtalt i det foregående er i arkivkonsulent Tanks innberetning (dok. 44) nevnt adskillige dokumenter om overdragelse av slåtter i Vangrøftdalen, uten at slåtten nærmere beliggenhet kan fastslåes efter den beskrivelse som er gitt i vedkommende dokument. Av disse dokumenter skal nevnes et skjøte av 30. desember 1754 fra Peder Hågensen Breen til proviantskriver Peder Hjort på en engeslått, kalt «Storenget», beliggende «mellom Erik Olsen Breens, Erik Haugens og enken Karen Haugens engeslåtter» (dok. 44 s. 56).

Om dokumenter som gjelder **Tverfjelldalen** — mellom Bratthøa og Tverfjellet — er endel opplysninger gitt i en optegnelse, forfattet av kirkesanger John Simensen Grue i 1888, og i en eldre udatert fremstilling fra den samme J. S. Grue (dok. 46 nr. 199 og 201). Disse optegnelser var foranlediget ved at fjellfinner hadde begynt å havne med rein i Dalsbygdens fjelltrakter. Det heter i J. S. Grues fremstilling at Tverfjelldalen — som beskrives som liggende mellom Bratthøa og Tverfjellet og mellom Ørviltangen i øst og Ya elv i vest — i sin tid hørte under Østvangen i Vingelen (jfr. foran om bygsesdler av 1725 og 1745 til Svend Johnsen Vangen og Ole Rasmussen Tolgen). Ved kjøpekontrakt av 20. august 1838 solgte Bård Olsen Østvangen Tverfjelldalen til Peder Nilsen Storbekken og Knud Iversen Sagbakken (i Tolga). Senere blev Peder Storbekken eneeier av Tverfjelldalen og brukte den i 22 år inntil han ved kjøpekontrakt av 3. juli 1860 solgte den til kirkesanger Grue. Denne solgte senere halvdel av eiendommen til sin nabo Johannes Johnsen Grue. — Av de kontrakter som er omtalt i J. S. Grues fremstilling er dokumentert en kjøpekontrakt av 9. februar 1889 mellom J. S. Grue og Johannes Johnsen Grue (dok. 259 nr. 8). Det heter i denne kontrakt at J. S. Grue selger Tverfjelldalen, «en mig tilhørende fjellslått med havnestrekning», for 100 kr. — med rett for selgeren til å bruke halve slåtten så lenge han lever. Som «rådele og merkepunkter» oppgis Orviltangen, Bratthøa, Ya elv og Tverfjellet. Forøvrig er av dokumenter om Tverfjelldalen bare fremlagt en erklæring av 20. mai 1869 hvorved J. S. Grue fredlyser «undertegnede hele eiendom Tverfjelldalen . . . . for all slags havne-

gang av uberettigede». Dette fredlysningsdokument blev lest på Kvikne kirkebakke i juli 1869 (dok. 46 nr. 171).

Av de opplysninger som foreligger om rettsaker angående strekninger i Vangrøftdalen skal nevnes:

I 1687 anla opsitterne på Østgård og Nordgård sak mot opsitterne på Breen i anledning av at disse skulde ha bemektiget sig høi fra saksøkernes «bevilgede engeslett» i Vangrøftdalen. Saksøkerne påberopte sig en bevillingsseddel fra foged Steinkul av 1679, mens de innstevnte henholdt sig til en bevillingsseddel av 1681. Saken blev henvist til behandling på åstedet, men nogen fortsettelse av saken finnes ikke i de bevarte rettsprotokoller (dok. 45 nr. 4 og 4 a).

I 1731 blev behandlet en sak mellom Rasmus Eriksen Østgård og Simon Hågensen Breen om engeslåtter i Falkdalen. Simon Breen, som var saksøkt for å ha «indgåed udi citantens bøkede engeslott», gjorde gjeldende at hans formenn på gården hadde brukt disse slåtter, og skulde disse steder «bøkles som alminding», vilde han «efter sine forfædre holde sig nærmere til samme bøkling end nogen anden». Saken endte med forlik idet Simon Breen frafalt sin påstand om rett til disse slåtter (dok. 45 nr. 24).

I 1735 anla Breens opsittere sak mot Tollef Hågensen Eggen som i 1734 hadde fått bygselseddel på endel engeslåtter på østre side av Kløftåsen (jfr. ovenfor). Saksøkerne påstod at innstevnte hadde slått høi på de slåtter som var tilbygset dem senest i 1721 og påstod innstevntes bygselseddel underkjent. Saken endte med forlik idet innstevnte frafalt sin bygsel «for så vidt at han derefter alleene skal gåe med brused fra Storskarfloen (?) langs med østre siide af bechen i Wandgrøftdahlen til Storbeckkrogen og i gamle Trondhiemsvejen» (dok. 45 nr. 30).

I 1820 blev avsagt dom i en sak som var anlagt av Ole Pedersen Nordvangen mot Arne Pedersen Årnhus i anledning av at denne hadde slått høi på saksøkerens setervoll Lilleryvollen. Innstevnte blev dømt til å betale erstatning. I domspremissene heter det at riktignok har citanten ikke fremlagt noget egentlig adkomstbrev for setervollen, men da det var utenfor tvil at han flere år hadde disponert over den, både ved å gjødsle og ved å avhøste gresset, «måe man antage ham om end ikke i stræng forstand som eier, siden han mangler skjøde og skyldsætningsforretning, så dog som en retmæssig bruger og usus fructuarius» (dok. 45 nr. 83).

I 1829 anla opsitterne på Breen, Nordvangen og Berg sak mot lensmann Ole Skogstad som nogen år tidligere for sin gård Osmoen hadde bygget seter på Fossvollen eller Lensmannsvollen (straks vestenfor det sted hvor Skarvdalsåen fra syd faller ut i Vangrøfta). Saksøkerne mente at gården Osmoen ingen havnerett hadde i Vangrøftdalen. I anledning av dette saksanlegg blev en kartforretning foretatt i 1830 (dok. 45 nr. 89 og 90, jfr. foran under avsnitt V, 2). Under denne forretning henviste lensmann Skogstad bl. a. til at han efter et i 1813 tinglyst skjøde fra Ole Eriksen Breen var eier av 3 slåttinger, «Bakenget», «Myrenget» og «Lilleenget» ved Skarvdalsåen (jfr. opplysningene ovenfor om dette skjøde). Saksøkerne hevdet at strekningene vestenfor Skarvdalsåen var sameie for Breen, Nordvangen og Berg, og at setring, havning og skogsbruk fra umindelige tider var enerett for disse gårder. De opsittere utenfor disse grender som hadde engeslåtter i Vangrøftdalen, hadde ingen rett til havn, men bare rett til i den vanlige slåttetid å høste høiet på engene. At lensmann Skogstad hadde skjøde på nogen engeslåtter, kunde derfor ikke gi ham nogen havnerett. Denne sak blev forlikt i 1831 (dok. 46 nr. 96). Forliket gikk bl. a. ut på at lensmann Skogstad og senere eiere og brukere av gården Osmoen skulde ha havnerett i Vangrøftdalen for et så stort antall hester, storfe og sau som i almindelighet kunde vinterfodes på gården, og rett til å bruke den nye seter «Lensmannsvollen». Setereieren skulde ha rett til å ta brenneved til seteren fra skogen omkring, men skulde ikke ha rett til å kjøre ved eller andre skogsprodukter hjem til Osmoen. Som godtgjørelse for den havning som var foregått og for at lensmann Skogstad fremdeles var «tilstått havnerett i havnestrekningen Vangrøftdalen», skulde lensmannen betale 100 spd. og i erstatning for saksomkostninger 50 spd.

I 1867 gikk endel opsittere på Breen til saksanlegg mot John Eriksen Moseng som hadde seter i Snuddalen litt ovenfor Storbekkenes utløp i Vangrøfta (dok. 48). Saksøkerne, som hadde sine setrer i Kløftåsen og Falkdalen, nedla påstand om at innstevnte skulde kjennes uberettiget til å drive sitt seterbruk. De gjorde gjeldende at innstevnte bare hadde rett til slått på sine markeslåtter, men ingen havnerett, idet det var opsitterne på Breen, Nordvangen og Berg som etter skogdelingskontrakten av 18. juli 1791 (dok. 45 nr. 62, jfr. avsnitt V, 2 foran) var eiere av hele Vangrøftdalen og derfor også hadde all havnerett i dette strøk. Fra innstevntes side blev det hevdet at kontrakten av 1791, som bare gjaldt delingen av skogen, ikke hadde gjort nogen forandring i eiendomsforholdene i den del av Vangrøftdalen hvor hans seter lå. Saksøkerne hadde ingen eiendomsrett i dette strøk hvor Moseng fra gammel tid hadde sine slåtter og hvor innstevnte og de andre slátteeiere i Snuddalen var de eneste som hadde utøvet bruk. Innstevntes sakfører henviste i denne forbindelse bl. a. til at Esten Eriksen Moseng i 1712 hadde fått bygselseddel på slåtter i Snuddalen (jfr. opplysningene ovenfor om denne bygselseddel). Denne og andre bygslinger viste også at strekningen i sin tid må ha vært statsalmenning. Hvis den da ikke ved alders tids bruk senere var gått over til eiendom for Moseng og de øvrige som hadde sin bruk der, måtte den fremdeles være almenning hvor ingen kunde nekte innstevnte å drive seterbruk. Ved dommen, som blev avsagt i 1876 av sorenskriveren med meddomsmenn, blev innstevnte frifunnet idet retten fant at saksøkerne ikke hadde ført bevis for nogen «eksklusiv rett» til å havne med sine kreaturer i den strekning hvor Moseng hadde sin seter. Med hensyn til bruken av skogen gikk rettens flertall ut fra at kontrakten av 18. juli 1791 måtte forståes slik at all skog like til stiftsgrensen var delt, men at innstevnte hadde fått hevd på skogbruk til seterens behov. To av meddomsmennene fant det derimot tvilsomt om kontrakten av 1791 hadde omfattet skogen i Snuddalen, idet det tidlig har vært utvist slåtter i Vangrøftdalens nordligste del og sláttebruk ikke kan drives uten benyttelse av skogen. — Under saken var det oplyst at innstevntes seter var bygget i 1837 av Esten Moseng (jfr. opplysningene ovenfor om et makeskifte i 1836 til Esten Eriksen Moseng av engeslåtten «Storenetet» med rett for Esten Eriksen til å bygge seter på slåtten). I 1842 blev Mikkel Hågensen Moseng eier av seteren som han i 1860 solgte til innstevntes far. Under en vidneførsel i 1870 var det videre oplyst at følgende opsittere utenfor Breen, Nordvangen og Berg på denne tid hadde seter i Vangrøftdalen: i Snuddalen 4 setereiere, nemlig innstevnte John Eriksen Moseng og opsitterne på Fabroåsen, Nymoen (Os) og Mellem Os, i Rablien to opsittere på Moseng, og ved Fosbakken en opsitter på Osmoen og en opsitter på Strand (dok. 48 s. 47—49).

Om skogdelinger i Vangrøftdalen henvises til avsnitt V, 2.

b. Fra den vidneførsel som er foretatt under forretningen, er under de almindelige opplysninger foran i dette avsnitt (underavsnitt 1) tildels også gjengitt deler av forklaringene som særskilt knytter sig til de enkelte fjelltrakter i Os. Her skal nevnes enkelte supplerende opplysninger om Vangrøftdalen med omgivelser.

1. (24.) vidne John Estensen Moseng — se underavsnitt 1 foran — har i 1924 bl. a. forklart (utrykt rettsbok) at han for 20—30 år siden var med på en skiftetakst i Lauvneset. Da blev bl. a. taksert Falkseteren som hadde særskilt skyld og som skulde være skyldsatt fra Østgård og et Osbruk. Sven Nilsen Lauvneset bygget Falkseteren for over 50 år siden på slåtter som var kjøpt fra de nevnte hovedbøl. Like ved denne Falkseteren er senere bygget to Falksetrer, en av Erik Østgårdseggen og en av Thore Østgård. Også disse er bygget på slåtter som var kjøpt og skylddelt fra vedkommende bruk. Thore Østgårds seter er bygget for over 30 år siden.

Om bruken av markeslåtter i Vangrøftdalen og om rettslige disposisjoner over slåtter i denne trakt foreligger også endel erklæringer som er avgitt i 1924 og 1925. Av disse erklæringer, som ikke er bestridt av statens advokat forsåvidt de faktiske opplysninger angår, kan nevnes dok. 230, 231, 246, 247 og 254. Uten at man finner det nødvendig å gjengi det nærmere innhold av disse erklæringer, kan det nevnes at Thore Østgård (tidligere avhørt

som 2. vidne, T. R. II s. 15) i erklæring av 19. februar 1925 (dok. 246) gir endel opplysninger om Falkdalen. Han sier i erklæringen at denne trakt har tilhørt Østgårdsgrendens gårder så langt tilbake i tiden han har hørt fortelle. Gammelstu Østgårds slått, Gammelstuenget, er imidlertid en gang i tiden blitt delt i fire deler, og tre av disse deler er solgt til forskjellige gårder i Osgrønden. En av slåttene, Røstenget, oppgis å være solgt til Ingulf Nysen i Os i 1812. I 1870-årene kjøpte Sven Løvnes hele strekningen undtagen Nystuenget og anla seter der.

3. Dalbusjøtrakten.

a. Dokumentstoff.

Bygslinger. I 1713 fikk Halsten Embretsen Os bygselseddel på «nogle engesletter, på den vestre siide af Dalbue siøen beliggende, hvorpå årl. kand afles Itt læs høe» (dok. 45 nr. 18). I 1732 blev bygselseddel utstedt til Jørgen Olsen Tolgen på engeslätter «ved Dalbusjøen i almindingen» (dok. 77 s. 22). I 1751 blev «de ringe engeslätter ved Dalbue Siøen beliggende i almindingen til Tøndset præstegield» bygslet til Rasmus Olsen og Ole Jørgensen Tolgen (dok. 77 s. 22).

Den 4. og 5. juli 1876 blev det holdt to skylddelingsforretninger over slätter ved Dalbusjøen. Ved forretningen av 4. juli (dok. 225) blev skyldsatt en del av Lilleøyen nr. 263d, solgt av Ole Arnesen til Svend N. Løvnes og bestående av «utelukkende markslått som er beliggende ved Dalbusjøens søndre ende og er adskilt fra Bersvend A. Lilleøyens tett nordenfor beliggende markeslått ved en delings- og merkelinje hvis utgangspunkt fra øst mot vest er fastsatt fra et litet fremstikkende skogholt i fjellskrenten på dalens østre side og løper i like linje mot en ved en buktning av Bubekken nedrammet og krysset merkepel». Mot syd støtte denne markeslått til Lars Arnesen Lilleøyens slått som også var solgt til Svend Løvnes. Om den samlede slátteeiendom, som således nu var solgt til Svend Løvnes, heter det at den forøvrig har sine gamle merker og begrenses av fjellet. Den slått som var solgt av Lars Arnesen Lilleøyen, blev den 5. juli 1876 skyldsatt fra Lilleøyen nr. 263c. Den bestod av «all hans markslått ved Dalbusjøen på denne søndre del» og hadde sine gamle delemerker (dok. 226). Den 20. oktober 1894 blev Bersvend Arnesen Lilleøyens markeslått (nevnt i forretningen av 4. juli 1776) som nu var solgt til Svend Løvnes's bo, skyldsatt fra gnr. 116 bnr. 1 Lilleøyen. Det heter i forretningen at «den solgte eiendom der ligger ved Dalbusjøen, støter mot sydvest ned til denne, mot øst til kjøperens eiendom, går på de andre kanter til fjells og har sine gamle merker» (dok. 227).

Under forberedelsen av kjennelsen har kommisjonen tilveiebragt endel dokumentstoff om Trøndelagsbygdens interesser i traktene ved Dalbusjøen. Dette materiale er — av grunner som vil bli omtalt i en senere sammenheng — foreløbig ikke dokumentert.

b. Under *vidneførselen* for kommisjonen har 1. (24.) vidne John Estensen Moseng — se forøvrig om dette vidnes forklaring underavsnitt 1 og 2 foran — bl. a. forklart (T. R. II s. 15) at bruken av fjellet i disse trakter har vært utøvet så langt mot nord som til og tildels visstnok også lengere nordover enn til den linje som vidnet oppgir som grensen mellom Os og Ålen, nemlig fra Forelhogna over Foraosen ved Forelsjøens nordende, derfra over høieste topp av Buhogna og derfra til et punkt litt nord for Dalbusjøen. Ved Dalbusjøen har det i eldre tider ikke vært seterbruk, men derimot har det fra Os vært drevet hestehavning der, likesom det også en gang har ligget en oksedrift der. For antagelig omkring 20 år siden — forklarer vidnet i 1918 — har Ingulf Estensen Os optatt seterbruk på østsiden av Dalbusjøen. Folk fra Os har fra meget lang tid tilbake hatt engesletter omkring sjøen, særlig sønnenfor og østenfor denne. Fiske i Dalbusjøen er drevet av Ossogninger, og vidnet har hørt at de som hadde engeslettene omkring sjøen, også anså sig eneberettiget til å fiske der. Han kjenner ikke til at det fra Ålen har vært havnet så langt sydover som til den grense han oppgir. Vidnet er bekjent med at Ålenvæinger har engesletter ved Fora og nordenfor Dalbusjøen, men disse ligger, sier han, nordenfor den grenselinje han har oppgitt.

2. vidne Tore Nilsen Østgård, 80 år gammel føderådsmann i 1918, forklarer

(T. R. II s. 15) bl. a. at han har vært gårdbruker på Moseng. Til gården hører en av Falksetrene. Fra Falksetrene blir det hver eneste sommer regelmessig, om ikke nettop daglig, beitet så langt som til Dalbusjøens nordende, mens det fra setrene nordenfor i Ålen bare rent undtagelsesvis hender at enkelte dyr streifer så langt. I de senere år har det vært havnet i mindre utstrekning ved Dalbusjøen enn før, da Ingulf Os, som etter hvad vidnet har antatt eier havneretten omkring sjøen, har hatt hestedrift der. Før Ingulf Os's tid var det Lilleøyen som hadde engesletter omkring Dalbusjøen, og denne gård hadde, etter hvad vidnet har hørt, kjøpt dem av Tore Vangsgjelten som brukte engeslettene og også drev oksehavning der i 1760- og 70-årene.

Part John Pedersen Østeng, 57 år gammel i 1918, gårdbruker i Ålen og eier av seteren Meiåvollen, forklarer (T. R. II s. 18) at hans storfe hvert eneste år beiter så langt sydover som til sydenden av Dalbusjøen, og at hans far før ham også har utøvet havning så langt sydover. Meiåvollseter er kjøpt av hans bestefar av staten i 1824. Før den tid var den bygslet og bruktes antagelig bare som engeslette, idet det står i skjøtet at den var ubegyget. Det var også bestefaren som fikk overdradd bygselen på Meiåvollen som tidligere var bygslet til gården Løberg. Seteren ligger omgitt av statsalmenning, men bestefarens kjøp omfatter — uttaler John Østeng — både den inngjerdede setervoll og den seteren tilliggende havnestrekning innenfor merker som er fastsatt i bygselbrevet som skjøtet henviser til. Dalbusjøens sydende er ikke nevnt i grensebeskrivelsen, men skal en slått som tidligere har tilhørt ham men nu er fraskilt Meiåvollen, komme inn under beskrivelsen, må grensen trekkes fra Bergtjønn til sydenden av Dalbusjøen. Han kjenner til at Ingulf Os for antagelig 16—18 år siden har opprettet seterbruk like sønnenfor Dalbusjøen, men da denne seter var bygget utenfor grensen for Østengs eiendom, hadde han ikke funnet grunn til å nedlegge nogen protest mot byggingen. Østeng mener å eie Dalbusjøen, idet den såvidt han forstår må falle innenfor den grense som er beskrevet i bygselbrevet. Han mener at hvis grensen for hans eiendom skulde være den nordre ende av Dalbusjøen, så vilde ikke bare den før nevnte engeslette, men også helt eller delvis en engeslette på vestsiden av Fora som den dag idag tilhører eiendommen, bli avskåret. Det bygselbrev som i sin tid var utstedt til eieren av Løberg, omfatter uttrykkelig hele Dalbusjøen. Noget nevneverdig fiskeri i Dalbusjøen har han ikke drevet, da sjøen ligger for langt fra seteren. Rypejakt har han drevet på vestsiden av Dalbusjøen helt ned til sydenden hver eneste høst i de siste 30 år.

7. vidne Peder Ingebrigtsen Gjersvold, 57 år i 1918, føderådsmann på Gjersvold i Ålen forklarer bl.a. (T. R. II s. 19) at han kjenner til at creaturene fra Meiåvollseteren har havnet så langt sydover som til Dalbusjøens nordende og tildels enda lenger syd. Dagstøtt gikk de ikke så langt. Denne havning hadde vidnet ofte anledning til å iaktta under opphold på Elsjømoen hvor han pleide å ligge på vedhugst.

Part Ole Olsen Lilleøyen, 44 år i 1918, gårdbruker i Os og eier av Movollseteren i Sättåhaugen (kartets Malivollseter) forklarer (T. R. II s. 19) at hans oldefar antagelig i 1760—70-årene kjøpte slåttene omkring Dalbusjøen av Tore Vangsgjelten. Hans bestefar solgte disse engesletter til Ingulf Os og Sven Løvnes i 1876 eller 1877. Fra Lilleøyen blev det ikke havnet omkring Dalbusjøen, men engeslettene blev slått årlig års, likesom det også av opsitteren på Lilleøyen blev drevet fiske i sjøen. Således fisket bestefaren der årlig års i den tid han hadde strekningen i bruk, uten nogen protest fra nogen kant. Dette har bestefaren selv fortalt ham. Bestefaren brukte en engeslette så langt nord som omtrent midt på Dalbusjøen på østsiden av denne. Ole Lilleøyen har, forklarer han, sett kreaturer fra Ålensetret, antagelig setrer ved Elsjøen, beite så langt syd som til nordenden av Dalbusjøen. En enkelt gang så han melkekuer sønnenfor Dalbusjøens sydende, men disse la sig om natten, og han antok derfor at de hadde gått så langt at de ikke vant hjem igjen om kvelden.

29. vidne Halvor Halstensen Moseng (se underavsnitt 1 foran) forklarer i 1924 at han en sommer for over 50 år siden var ved Dalbusjøen og slog som slåttekar for Lilleøyen. Slåttene omkring Dalbusjøen tilhørte tre brukere på Lilleøyen og en bruker på

Lauvneset. Slåtteeierne hadde båt i Dalbusjøen og fisket der både denne sommer og andre somrer. Vidnet har hørt at også andre har fisket i Dalbusjøen.

30. vidne Ole Olsen Lilleøyen, 85 år gammel føderådsmann i 1924 forklarer (utrykt rettsbok) at han kom til Lilleøyen i 30 års alderen og levet der i 50 år, de siste 20 år som eier av et bruk der. Lilleøyen hadde slåtter omkring Dalbusjøen. De skulde etter hvad vidnet hørte være kjøpt fra Vangsgjelten. Sven Lauvneset, som døde for omkring 26 år siden, byttet først til sig nogen slåtter av Lilleøyen og erhvervet senere efter hånden alle Lilleøyens slåtter ved Dalbusjøen, så Lilleøyen ingen slåtter hadde igjen der da vidnet blev eier av et bruk. Slåttene eies nu av Ola Spelmoen eller Nymoen som er arvtager efter Ingulf E. Os. Vidnet var med i slåttene ved Dalbusjøen tre somrer i begynnelsen av 1870-årene. De fisket da også i Dalbusjøen hvor Lilleøyen hadde båt — den eneste båt som var der. Det var opfatningen på Lilleøyen at fisket i Dalbusjøen tilhørte de opsittere på Lilleøyen som eide slåttene omkring.

Om slåttene ved Dalbusjøen henvises også til en erklæring av 3. juli 1924 fra Johanne Lilleøyen (dok. 221).

4. Kjurudalen.

a. Dokumentstoff.

I Landkommisjonens jordebok 1661 og matrikkelen 1667 er under gårdene Breen og Vangen (Nordvangen) opført setervoller i Kjurudalen med engeslåtteavgift. Under Nordvangen er det også anført at gården har sommerbeite i Kjurudalen.

Bygslinger (jfr. dok. 44 s. 50 flg.). I 1688 fikk opsitterne på Breen bygselseddel på slåtter i Kjurudalen, og i 1721 fikk Breens 13 opsittere ny bygselseddel på slåtter i Kjurudalen og Vangrøftdalen. Denne bygsel blev fornyet i 1744. — Opsitterne på Nordvangen fikk i 1722 og 1743 bygselseddel på slåtter i Kjurudalen og Vangrøftdalen (jfr. om bygslingene til Breen og Nordvangen opplysningene foran om Vangrøftdalen). — I 1695 fikk Nils Moseng bygselseddel på «Kjurudalens slåtter», og i 1732 blev bygselseddel utstedt til Erik Nilsen Moseng på slåtter i Kjurudalen «fra Langengen til midt i Lille Kåsen» — jfr. Hummels fortegnelse av 1767 (dok. 45 nr. 42) hvorefter bergskriver Hjort på den tid var bruker av disse slåtter. Disse slåtter er, såvidt det kan sees av de foreliggende opplysninger, de senere såkalte «Stiftelsesenger» som ligger nordøst for Nordre Hanksjøen (slått nr. 46d på Storskiftekommissionens kart dok. 164), jfr. nedenfor om en skyldsetningsforretning over disse enger i 1840. — Erik Olsen Berg fikk i 1721 bygselseddel på nogen engeslåtter «ved Hanksjøen i almindingen». Disse slåtter er i bygselseddelen kalt «Dybeskåret» (Djupskaret) jfr. dok. 77 s. 22. I 1733 blev en slått i Djupskaret «til Kjurudalen» bygslet til Simen Nord. — Henning Henningsmoen og Knud Mathisen Tolgen fikk i 1735 bygselseddel på nogen myr- og myrslåtter «i almenningen på den østre side av Kjurudalen inntil Melitjernet og i Kjurudalsjellelet». Opsitterne på Breen anla samme år sak mot disse bygslere med påstand om underkjennelse av bygselseddelen, idet de mente at bygselen omfattet de steder som var bygslet til dem i 1721. Saken endte med forlik som gikk ut på at de innstevnte ikke skulde «tilholde sig videre brug end i begyndelsen oppe på Kjurudals fieldet, need til Skarfven og Rørås veyen, samt på begge sider af samme vey» (dok. 45 nr. 29). I 1740 blev Henning Henningsmoen dømt til å betale erstatning fordi han hadde satt sig ut over dette forlik (dok. 45 nr. 32).

Av bygselsedler utstedt av fogden i Orke- og Guldalen på engeslåtter i Kjurudalen er under behandlingen av feltet ikke dokumentert mere enn to. Den 31. juli 1809 fikk kaptein og skoginspektør Müller bygselseddel på «endel engesletter, der ere beliggende i hans Mayesteds alminding i Rørås sogn af Guldals fogderi, nemlig fra Røebjerget som er det faste punkt for stiftslijnen i linien ned til Kyuluåen eller Kyulubækken i grænsen ved Agershus stift eller Ole Nygårdens slåtter, derfra følger mærket en bæk opad til en hvid sten i nærheden af Melikjærnet hvorfra det går langs en liden bæk i øst og til sommervejen som er grænseskillet

imellem Hans Johannesens engesletter og videre i linjen med sommervejen op til Qvilryen nord for Røebjerget». Den øvre del av disse engesletter hadde under navn av Kojebakken og den nedre del under navn av Kojebakseteren efter bygselsedler av 4. august 1806 vært brukt av Simon Torgersen og kaptein Müller (dok. 45 nr. 77). — Den 6. august 1819 blev til Ole Reinholtsen og Ole Larsen Tønseth utstedt bygselseddel på «det halve af engesletterne Kjølledalen på den østre side av Buevolden strækkende sig til det søndefjeldske merke Løebierget kaldet og i Mellikjerne og Kyliä alt beliggende til fjelds på den nordre side Kyliä udi den kongelige alminding i Rørås tinglag og Guldals fogderi, hvilke halve engesletter Amund Erichsen Langøyen den 10. februar 1818 som han efter bøxelbrev af 27. januar 1794 har været overladt, til dennem har afstået» (dok. 45 nr. 82).

Skyldsetninger og overdragelsesdokumenter (jfr. dok. 44 s. 56 flg.). Ved et dokument, tinglyst i Tynset i 1767, overdrog Ole Bersvendsen og Bersvend Olsen til Erik Jakobsen Galåen som brukspant for 32 rd. «eendel af mine bøxlede engesletter Koi bakken kaldet, beliggende ved Meelii kiernen i Kiulidalen i Østerdalens fogderi og Tolgens præstegield strækkende sig i Torhougen på søndre siide og lige op til Qvil ryen, samt løcken som og herunder er begreben, og nord efter til bekken på begge siider dalen, hvor Sr. Peter Grubes engesletter imodtager» (dok. 45 nr. 40). — 1788: skjøte fra Ole Olsen Breen til Peder Simensen Breen på en engeslåt i Svartådalén «fra Svartåen nordefter i Lieøya». Det heter i skjøtet at Peder Simensen hadde tatt engeslettet i bruk for to år siden, og at det blev solgt «til odell og eie» for 30 rd. (dok. 45 nr. 58). — I 1790 blev utstedt et skjøte fra Ole O. Haugen i Dalsbygden på en setervoll i Hanksjødalen med påstående huser, skog og engeslåtter i marken. Skjøtet blev utstedt til Ole Paulsen, sannsynligvis den Ole Paulsen fra Rørøs som er omtalt i skrivelse fra Breens opsittere m. fl. til lensmann Krogsgård av 19. februar 1791 (dok. 45 nr. 61, jfr. underavsnitt 1 foran). Skjøtet blev tinglyst i 1848. — 1835: skyldsetningsforretning over bl. a. et markeng i Unliåsen som i sin tid hadde hørt under Simensgjelten, men senere var overdratt til en opsitter på Vangsfalten. — Den 7. oktober 1840 blev efter forlangende av Revisjonsdepartementet holdt en skyldsetningsforretning til matrikkelens forøkelse (dok. 46 nr. 118) over Mosengvollen med tilhørende engesletter og skog, tilhørende den Hjortske stiftelse på Rørøs («Stiftelsesengene»). Det blev under forretningen oplyst at eiendommen for 80—100 år siden skulde ha ligget under lnr. 328 Søndre Moseng, jfr. opplysningene ovenfor om bygselsedler av 1695 og 1732 til opsittere på Moseng. I en under forretningen fremlagt besiktigelsesforretning av 1830 over «Hjorts Stiftelses eiendom Mosengvollen og dens engesletter og tilhørende skov» var grensene nærmere beskrevet. Det heter her at de gamle merker var «forfrisket» og at de tok sin begynnelse «på østre side oppe ved Fjeldvandet». Som et annet merkepunkt nevnes «bækbristet midt imod nordre Hångsjøens nordre ende». Grensen var forøvrig vesentlig betegnet ved merkede trær. Under skyldsetningsforretningen erklærte lagrettet at det på eiendommen, som lå høit tilfjells og bare kunde brukes som fjellslåt, kunde høstes omtrent 18 lass høi hvert annet år. Skylden blev satt til 24 skilling. I en optegnelse om deling av seterskogen i Kjurudalen i 1886 (dok. 46 nr. 196, nevnt foran i avsnitt V, 2) er denne strekning omtalt. Det heter her at straks nordenfor Djupskåret ligger en større skogstrekning som fra lang tid tilbake har tilhørt en enkelt eier, da den ved lovlig deling i 1840 blev «fradelt sameiet og tildelt den Hjortske stiftelse, nu Ole P. Trøen», dog med hugstrett for de nærmeste setrer til fornødent seterbruk. — I 1846 blev to engeslåtter «Gammelengene» i Kjurudalen skyldsatt fra Brændbakken som solgt av Esten Pedersen Breen til Ole Larsen Vangsgjelten. Slåttene grenset mot andre engeslåtter og på den østre side «mot fjellet» (dok. 46 nr. 133). — 1851: skyldsetning av to engeslåtter «Sjøvolløren» og «Gammelenget» som i sin tid var solgt fra Øvre Galåen til Øvre Berg (dok. 46 nr. 147). Sjøvolløren lå ved Hanksjøens nordre ende og Gammelenget lenger nord i Kjurudalen med «gamle og vanlige rådelepunkter». I 1866 blev disse slåtter solgt av Ole Eriksen Berg til Peder Engebretsen Nordvang for 60 spd. (dok. 46 nr. 169). — 1847: skyldsetning til matrikkelens forbedring av en seter i Unliåsen. Om denne seter blev

det under forretningen oplyst at den for lang tid siden skulde være utgått fra Øvre Haug eller fra Breen, men at den på den tid da den nye matrikulering foregikk, eiedes av Lorentz Dahl på Røros som ikke var eier av noget annet jordegods (dok. 44 s. 81). — Under generaltingsvidne for Tolga den 9. februar 1847 blev det oplyst at det i Kjurudalen var følgende uskyldsatte eiendommer som burde skyldlegges: 1) en engeslått som tilhørte arrestforvarer Bernt Pedersen. Den skulde for omkring 100 år siden ha ligget under Breen, men hadde senere hatt særskilt eier. 2) en engeslått «Gammelengen» som nu tilhørte Ole Jonsen og Jon Olsen Hånes (av Røros prestegjeld) uten at nogen visste hvilken gård denne slått i fortiden hadde hørt under. 3) en slått i Kjurudalen som nu tilhørte Ole O. Sten på Røros, men som for omtrent 40 år siden skulde ha hørt til Langøyen i Os. Under generaltingsvidne i 1856 blev det oplyst at det dengang fantes en rekke slåtter i Kjurudalen som var frasolgt gården Breen for 80 år siden uten at de siden hadde ligget under nogen matrikulert eiendom og uten å ha vært særskilt skyldsatt (dok. 44 s. 80—81). — 1856: kjøpekontrakt mellom Nils Larsen Nordvang og Faste Monsen Nergård på Røros om salg til den sistnevnte av en markeslått i Unliåsen for 30 spd. (dok. 46 nr. 156). — 1857: skyldsetning av markeslått «Stenbakengen» i Svartådalen, solgt fra Vestre Austen til Jon Pedersen Nordre Sund. — Den 22. juni 1858 blev påbegynt en skyldsetningsforretning, administrert av sorenskriveren i Nord-Østerdal, over en markeslått «ved stiftslinjen i Os», tilhørende Lars Svensk. Lars Svensk møtte og fremla utinglyst skjøte av 28. januar 1837 til ham og Lars Trondsen Throndsmed fra Ole Larsen Tønseth og Ole Reinholtsen Seckancke på halvdelen av «nogle forhen staten tilhørende engesletter i Kjøludalen». Videre fremla han utinglyst kongeskjøte til de forrige eiere. Disse skjøter viste at engeslettene lå i Røros tinglag hvor de også var matrikulert. Han protesterte derfor mot forretningens fremme. Lagrettemennene erklærte at efter de merkepunkter som de av gamle folk hadde hørt utgjorde grensen mellem stiftene, lå den omhandlede markeslått i Christiania stift og Tolgens tinglag, men at det på den annen side måtte ansees godtgjort at slåtten allerede var skyldsatt i Røros tinglag. Efter det oplyste fant sorenskriveren å burde innstille forretningen (dok. 46 nr. 157). — 1862: skyldsetning av en engeslått kalt «Dypskarenget», beliggende i Hanksjødalen. Slåtten hadde i de senere år tilhørt Rørosinger og eiedes nu av Cornelius Skancke og Johannes P. Brynhildsvold. — 1864: skyldsetning av to engeslåtter i Svartådalen, «Storenget» og «Kringletenget», utskilt fra gården Osflaten. — 1865: skyldsetning av en markeslått «Gammelengen» ved Nordre Hanksjøen, solgt fra lnr. 276 Øvre Berg til Ole Estensen Øvre Haug (dok. 46 nr. 167). — 1865: 2 skyldsetningsforretninger over slåtter i Unliåsen, utskilt fra lnr. 307b og lnr. 308b Osgjelten. — 1870: skjøte fra Kirsten Nymoen og Johanna Os til Esten Pedersen Bakken på en markeslått «Nyenget» i Hanksjødalen, lnr. 312d av skyld 7 skilling, for 50 spd, (dok. 46 nr. 172). — 1874: skjøte fra Peder Vang til Ole Pedersen Trøen på «Sperhyldenget» i Kjurudalen for 39 spd. (dok. 46 nr. 177). — 1877: skyldsetning fra Øvre Midtstuen (Breen) av to setrer (i Vangrøftdalen) og flere skogteiger og slåtter, deriblandt «Hankåenget», solgt til Henrik N. Lilletrøen (dok. 259 nr. 237, jfr. foran under Vangrøftdalen). — 1877: skyldsetning fra Øvre Nygården av endel skogteiger og slåtter, deriblandt «Lille Ladeenget» i Kjurudalen «på begge sider av bekken Kjuruen».

Om kontrakter angående skogdeling i Kjurudalen henvises til fremstillingen i avsnitt V, 2 foran.

Andre dokumenter. Den 7. november 1827 inngikk endel opsittere i Røros og Ålen et kommisjonsforlik om havning i Kjurudalen. Opsitterne i Røros hadde av fogden i Orke- og Guldalen fått bygselbrev på «endel engeslåtter staten tilhørende i den såkalte Kioludals fjeldalinding». Opsitterne i Ålen forpliktet sig til å «avholde sine kreaturer fra disse engeslåtter» til den 25. august hvert år, men efter denne tid skulde kreaturene kunne gå overalt (dok. 45 nr. 85). En lignende overenskomst blev den 1. juli 1831 inngått mellem endel opsittere i Røros og Arnt og John Hegset av Ålen (dok. 46 nr. 95). — Den 8. juli 1854 fredlyste en rekke opsittere i Dalsbygden sine slåtter og havnestrekninger i Kjurudalen mot uberettiget

havning fra Ålen og Holtålen. Det heter i fredlysningsdokumentet, som bl. a. henviser til N. L. 3—12—21, at underskriverne er «rettmessige eiere av den fredlyste strekning fra stiftsskjellet ved Mellitjernet i Kjurudalen og sydover til gårdene fra Dalsbygden» (dok. 46 nr. 151). — Den 3. mai 1859 blev i forlikskommissjonen for Tolga inngått et forlik mellom en rekke opsittere i Dalsbygden og 3 opsittere i Ålen, Halvor Arntsen Hegset, Christian Johnsen Hegset og Christen Jakobsen Hov, om havning i Kjurudalen. Opsitterne i Ålen var innklaget for å ha sloppet sine kreaturer «på den fredede havnegang på den søndre side av stiftslinjen i Kjurudalen». Forliket gikk ut på at de innklagede forpliktet sig til å vokte sine kreaturer så de ikke kom inn på klagernes eiendommer og engesletter. En mulkt skulde betales «dersom indklagedes kreaturer forsætlig og bevisligen slippes over følgende merkeslinie, der begynner ifra øst følgende Røebergbækken (som også kaldes Storskræen) til det høieste af Røeberget, i lige linie derfra — i vest — til Elling Sjøfremms (af Rørås) eiende høilade og derfra til den sydvestlige ende af Gruvhøiden». Dette forlik blev tinglyst den 22. juli 1859 (dok. 21). — Den 14. juli 1881 blev tinglyst en havnegangskontrakt av 30. juni s. å. mellem opsittere i Dalsbygden på den ene og endel opsittere i Ålen og Holtålen på den annen side. Opsitterne på Grydbæk, Moan, Rønnengen, Storlien, Lervold og Klokkervold av Ålens tinglag forpliktet sig til ikke å slippe sine kreaturer over følgende grense: «Ifra øst følgende Røebergbækken, som også kaldes Storbækken, i vest til Elling Sjøfremms høilade og derfra til den sydlige ende af Gruvhøiden». Ingen av partene skulde dog gjete sine kreaturer mere enn det almindelig bruktes (dok. 44 s. 96).

R e t t s s a k e r. I 1794 anla opsitterne på Nordgård, Østgård, Breen, Nordvangen og Berg sak mot Nils Pedersen Åsen i anledning av at denne hadde begynt med seterbruk i Kjurudalen. Innstevnte gjorde gjeldende at han hadde bygget seteren på sitt eget slåtteng og at han var berettiget til å bruke dette som han fant for godt. Saken endte med forlik. Innstevnte skulde fremdeles bruke og beholde den omtvistede engeslått, mens han derimot skulde være «formeent og uberettiget til under nogen slags pretext at havne udi bemeldte dahl» (dok. 45 nr. 67). — I 1864 lot endel opsittere på Breen innkalle Jon Svendsen Hånes av Rørøs prestegjeld til forlikskommissjonen i anledning av at han hadde åvirket i «klagernes tilligemed flere opsiddere af Dalsbygden i fællesskab ejende birkeskov i Hanksjødalen, Tjurudalen i nærheden af klagernes sætervold sammesteds». Jon Svendsen Hånes var eier av markeslåttan Gammelenget i Kjurudalen, Inr. 366 av skyld 8 skilling (jfr. opplysningene ovenfor om engeslåtter i Kjurudalen som var uskyldsatt i 1847). Saken blev forlikt, idet Jon Hånes vedtok forpliktelse for sig og efterfølgende brukere av markeslåttan til «for fremtiden ikke at forøve noget åvirke på skov, hverken i sine egne engesletter eller andensteds i Tjurudalen undtagen hvad han måtte tiltrænge til brændsel i slåtboden i den tid af sommeren da markeslåttan afhøstes, og skal sådan brændsel ikke tages af anden skov end enebærtræer og nedblæste birketræer» (dok. 46 nr. 166).

Efterat prosedyren i feltet var avsluttet, er ved kommisjonens foranstaltning tilveiebragt adskillig dokumentstoff om strekningene i den nordre del av Kjurudalen (ved Kjølittjønn og sønnenfor dette tjønn). I en senere sammenheng vil bli redegjort for grunnen til at dette materiale foreløbig ikke er fremlagt.

b. Fra *vidneførslen* for kommisjonen skal nevnes endel opplysninger om Kjurudalstrakten som ikke er tatt med i gjengivelsen av vidneforklaringene i underavsnitt 1 foran.

2. vidne **T o r e N i l s e n Ø s t g å r d** (se underavsnitt 3 foran) forklarer om havningen i Kjurudalen at han ikke antar at det fra Ålen havnes lenger syd enn til Melittjønn (Kjølittjønn) undtagen rent tilfeldig. Han kjenner til at det fra Østgårdsgrenden i Os ialfall i eldre tider til stadighet blev tatt mose ved Malmfloen.

3. (25.) vidne **E l l i n g N i l s e n B a k k e n** (se underavsnitt 1 foran) forklarer at i Kjurudalen beites det fra Os omtrent så langt nordover som til den linje vidnet opgir som grense mot Ålen, nemlig en linje over Malmfloen og et punkt på Gruvhøgda eller Kjurudals-høgda hvor det skal stå en varde. Fra Ålen har det i de senere år vært havnet lenger sydover

enn til denne linje og endog lenger syd enn der hvor gården Bakken har engesletter (litt vest for Kjølittjønn, like under Gruvhøgda og syd for Harsjø gamle grube). Vidnet har hørt at det skal være sluttet et forlik om havnegrense mellom opsittere i Os og Ålen og at Ålenværingene etter dette forlik ikke skulde kunne beite så langt syd som de nu gjør. Derimot blev forliket, såvidt han vet, overholdt i eldre tider. — Vidnet vet at det fra Østgårdsgrenden i gamle dager blev tatt mose nord til Malmfloen.

4. vidne Elias Toresen Nygård, 69 år gammel føderådsmann i 1918, opplyser (T. R. II s. 16) at han er født og opvokset på Nygård (av Breen) som han eide fra 1873 til 1913. Til gården hører Nygårdsvollseter i Kjurudalen (d. e. rektangelkartets Nergårdsvollseter). Fra Nygårdsvollen har det vært havnet nordover til Kjølittjønn. Ålenværingene har havnet meget langt sydover i Kjurudalen, særlig i de somrer det blev drevet slåttebruk og ikke seterbruk fra Os. For mange år siden blev det reist sak mot Ålenværingene i anledning av havningen, og denne sak endte med et kommisjonsforlik som også blev overholdt av Ålenværingene i de nærmeste år etter avslutningen av forliket. I de senere år har Ålenværingene satt sig helt ut over forliket, og deres kreaturer havner nu i Kjurudalen undertiden så langt syd som til Hanksjøen.

6. vidne Hans Halvorsen Øverhaug, 72 år i 1918, føderådsmann på Øverhaug i Ålen, opplyser (T. R. II s. 17) at han i de siste 14—15 år han eide gården Øverhaug hadde seteren Harsjøvollen som han hadde kjøpt til gården. Han er født på gården Hegset som hadde seteren Hegsetvollen i Kjurudalen. Fra Hegsetvollen blev det gjett så langt sydover som til grensen mellom Ålen og Os, og denne grense skulde, efter hvad vidnets far forklarte ham, gå over Storskredalen, et litet dalføre som fra øst munner ut i Kjurudalen mellom Kjølittjønn og Nygårdsvollseter, nærmere denne siste enn Kjølittjønn. Derfra skulde grensen gå over en høilåve eller rettere over et punkt hvor det lå en låve i Kjurudalen midt for Storskredalen. Fra Nygårdsvollseter blev det gjett nordover, undertiden så langt som til Kjølittjønn.

Part Faste Andersen Meismyren (T. R. II s. 18), 62 år i 1918, er gårdbruker i Ålen og har seteren Ryvollseter (kartets Mesmyrvollseter). Han forklarer at fra hans seter har det vært beitet så langt sydover som til Røbekken som fra øst renner gjennom Storskredalen ned i Kjurua og som danner grensen mellom Ålen og Os på østsiden av Kjurudalen, efter hvad han har hørt av sin far og andre gamle folk fra Ålen som har hatt seter i Kjurudalen. I hans ungdom blev kreaturene gjett like til Røbekken, men det har ikke vært brukt i senere tid. Derimot hender det at kreaturene går så langt av sig selv. Han har under sin gjetning truffet ugjettede kreaturer fra Ossetrer i Kjurudalen så langt nord som ved Kjølittjønn, og han har hørt at andre har sett dem enda lenger nord.

8. vidne Peder Nilsen Nordvang (T. R. II s. 20), 74 år gammel føderådsmann i 1918, har i 30 år eid gården Nordvang i Dalsbygden som har Djupskårseteren i Kjurudalen (kartets Nordvangvollseter). Han forklarer bl. a. at beitingen i Kjurudalen regelmessig har vært utøvet så langt nordover som til Harsjøgruben eller som vidnet kaller den Gammelgruben. Fra Ålen har det vært beitet sydover Kjurudalen så langt som forbi Nygårdsvollseter og enkelte ganger så langt som til Nordre Hanksjøen. Så langt syd er det sjelden kreaturene er kommet, og dette har helst vært i de senere år.

32. vidne Ole Pedersen Trøan (se underavsnitt 1 foran) forklarer at gården Trøan bl. a. har markeslått nær ved gårdens seter i Hanksjøen. Denne slått, som kalles Mosengvollen eller Stiftelsesenget, kjøpte vidnet for 30—40 år siden — sier han i 1924 — av Stiftelsen på Røros, og den er særskilt skyldsatt. Stiftelsen skulde efter sigende ha tatt den fra Moseng for gjeld i eldgamle dager. I sin forklaring nevner vidnet også to andre særskilt skyldsatte markeslåtter i Kjurudalen, nemlig Gammelenget, som er kommet fra Nystuen Berg, og Pålsvollen som er kjøpt fra Røros. Begge disse slåtter tilhører nu Øvrehaugen. Efter sagnet skal Rørosinger i gammel tid ha hatt seter på Pålsvollen.

34. vidne Arne Tollefsen Galåen (se underavsnitt 1 foran) forklarer at hans tidligere gård Galåen foruten markeslåtter i Galådalen har slåtter nordligst i Kjurudalen,

nemlig Røberget og Lilleenget på østsiden og Trøenget på vestsiden. Alle disse tre slåtter er særskilt skyldsatt. På Røberget er det kongeskjøte fra langt tilbake i tiden, Lilleenget har vidnet kjøpt fra Nygård i Dalsbygden for sikkert 30 år siden, og Trøenget skal etter sagnet også være kommet fra Dalsbygden. Nordenfor Røbergenget har Peter Kurås fra Galåen også et Røbergeng som det er kongeskjøte på. Ved siden av Trøenget som hører til vidnets tidligere gård, har Rasmus Prytz fra Engan eid et Trøeng som også er særskilt skyldsatt. På samme side (vestsiden) av dalen har handelsmann Finborud et særskilt skyldsatt eng som før tilhørte Lars Svensk og skal være kommet fra Langøyen på Os, etter hvad det sies. Ovenfor Røbergengene på østsiden av dalen har Per Klemetsen Galåen og Ditlef Grådal et eng som ligger nær den gamle stiftslinje og som Nyplassing i Røros i sin tid skal ha eid. Også dette eng er særskilt skyldsatt. Vidnet omtaler slåttene i dette strøk som «Rørosengene», et navn som skriver sig fra at de er eller har vært på Rørosingers hender. Endel av disse eng er nu gått over til Galåen og Engan, og ett enkelt eng langt på vestsiden av dalen (Bjørbekkenget) er solgt til Dalsbygden. Alle Rørosengene ligger ovenfor eller nordenfor Nygårdsvollen (kartets Nergårdsvoll).

37. vidne **Lars Hansen Haugen** (utrykt rettsbok), 75 år gammel i 1924, gårdbruker på Nyplassen i Røros, forklarer at hans far Hans Johnsen Haugen eide Smedolsenslåttene som ligger nordøst for Røbergslåttene og sydøst for Kjølitjønn ved den gamle stiftslinje. Vidnets bror arvet slåttene etter faren, og vidnet brukte den sammen med broren til for en 15—16 år siden, da broren solgte den til Klemet Pedersen Galåen hvis sønn Peder Klemetsen nu eier den. Denne slått ligger såpass høit til fjells at det er lite skog på den, og skogen blev ikke utnyttet i vidnets tid. Men vidnet likesom broren og faren mente å eie skogen likesom selve slåttene som privat eiendom. De øvrige «Røroseng» nord i Kjurudalen på begge sider anså likeledes vedkommende eiere som sin private eiendom, innbefattet skogen på hvert enkelt eng. På disse eng nede i Kjurudalen var det mere skog, og der hugg eierne ved og førte med hjem. Havningen i trakten hvor Smedolsenslåttene ligger blev utøvet fra begge sider — sydfra og nordfra — således at kreaturene gikk til møtes med hverandre.

Part **Ole Ingjerdson Engan** (se underavsnitt 1 foran), som er opsitter i Østgårdsgrenden, uttaler om utskiftningen av skog i Kjurudalen i 1886 at setereierne byttet skogen uten å ta hensyn til slåtteeierne. Engans far hadde dengang slått i Gammelenglien støtende til Stiftelsesslåttene. Embret Vangsgjelten på Vangsgjeltvollen hugg straks etter skogdelingen av 1886 i farens ytre eng som ligger rett op for Vangsgjeltvollen, men faren forbød det, og Embret måtte betale 10 kroner som godtgjørelse for det han hadde hugget. Siden har hverken Embret eller de andre setereiere i trakten hugget i slåttene i Gammelenglien hvor mange andre fra Østgård også har slåtter, nemlig Hans Akeren, Ole Engan selv og hans bror Haldor Engan som eier farens tidligere eng. Slåtteeierne i Gammelenglien har hugget i skogen på sine eng, og spesielt har Engan selv ført ved hjem derfra nesten hvert år. Engans bestefar (født 1813) fortalte at hans far i Gammelenglien hadde hugget ved og brent kull og ført til Røros. Bakken og Engan i Østgård har slåtter i Nyengene som strekker sig fra Øvstubekken på vestsiden av Kjurudalen og nordvestover til fjells. Skogen der er bare brukt til berging av høiet, den er for liten og ligger for langt unda til å utnyttes på annen måte. Seterierne der nord i Kjurudalen har ikke hugget i disse slåtter.

De erklæringer om bruken av markeslåtter i Os og Dalsbygdens fjelltrakter som er omtalt i underavsnitt 1 og 2 foran, inneholder ikke særlige opplysninger om Kjurudalen av vesentlig interesse.

5. Traktene øst for Kjurudalen.

I Landkommisjonens jordebok 1661 og matrikkelen 1667 er det nevnt at Østgård har engeslått ved Djupskarvollen, fiskeri «i almindingen» og sommerbeite ved Djupskaret. Under Nordgård er opført engeslått ved Djupskarvollen, fiskeri i Setersjøen og sommerbeite ved «Schiersjøen» (Setersjøen?). Under Os og Vangen (Østvangen) er nevnt setervoller i Galådalen og under Langøyen sommerbeite i Galådalen.

Bygslinger (dok. 44 s. 46 flg. og s. 104 flg.). I jordeboken for 1680 er det anført at opsitterne på Østgård hadde fått tillatelse til å bruke en engeslåt «Dybækkevold» (skal vel være Djupskarvoll). — I 1785 blev tinglyst en bygselseddel til bergmester J o k u m I r g e n s på engeslåtter ved Setersjøen og Djupskarvollen (dok. 45 nr. 3). — I 1695 fikk Lars Østensen O s bygselseddel på «en seter» som kaltes Røsjøåsen (Refsjøåsen), og «et lidet fiskevand» som kaltes Fjellsjøen. Den samme strekning blev — såvidt det kan sees av bygselseddelen beskrivelse — bygslet til Lars Hågensen Os i 1718 og denne siste bygsel blev fornyet i 1740 (dok. 77 s. 21).

Bergskriver J e n s F i n n e fikk i 1713 bygselseddel på «et stæd under hans gård Galåen, som er nogle ringe engeslåtter kaldet Rasjio-åsen fra sæter søen og til fields» (dok. 77 s. 21). Den 22. oktober 1725 fikk Jens Finne ny bygselseddel på «nogle ringe engeflekker kaldende Refsjøåsen samt nogle slåtter omkring Sandkiernet og i Fieldsøekjernet, derfra i Stenøyen» (dok. 77 s. 21). I anledning av denne bygsling anla opsitterne på Østgård og Nordgård i 1726 sak mot Jens Finne med påstand om underkjennelse av bygselseddelen (dok. 44 s. 110). Saksøkerne mente at denne strekning var en eiendom for deres gårder hvor de hadde sin utrast og fehavn for gårdene, mens bortbygslingen forutsatte at disse steder lå i kongens almenning. Efter sorenskriverens kjennelse skulde saken foretas efter nytt stevнемål. Hvorvidt saken også blev påstevnt påny, gir rettsprotokollene ingen opplysning om. Derimot er det på det tydelige at Jens Finnes sønn Rasmus Finne den 8. februar 1743 fikk bygselseddel på «nogen engeslåtter i kongens almenning, kallet Røsjøåsen fra Setersjøen og til fjells, som hans far forhen hadde hatt i bruk og til leie» (gjengitt efter dok. 44 s. 112). Denne strekning blev i 1803 solgt ved kongeskjøte til Rasmus Finnes sønn Jens Finne, jfr. nedenfor.

I 1732 blev utstedt en bygselseddel til besidderne av Østre og Vestre Galåplass og Galåvollplass (jfr. om disse eiendommer opplysningene i avsnitt V,1 foran) på de steder som lå på den østre side av Galåelven op til Fjellsjøen og det nordenfjelske rådele til havn og febeite. Ved tinglysningen av denne bygselseddel protesterte opsitterne på Os, Åsen, Østgård, Langøyen, Moseng, Vangen og Nordgård, idet de gjorde gjeldende at den bortbygslende strekning var deres sameie. I 1734 anla de sak mot bygselmennene. Saken endte med et forlik som gikk ut på at opsitterne på Galåplassene frafalt bygselen, mens saksøkerne tilstod dem forskjellige rettigheter «såvidt vores ejendehler mod Rørås gård sig strecker» (dok. 45 nr. 27).

I 1734 fikk opsitterne på Nordgård og Østgård bygselseddel på «nogle engeslåtter udj almindingen til Tøndset præstegjeld Dybscharvolden kaldet, der fra strækkende sig i Sæter siøe-holmen og øster i Fieldsiøen, viidere i Tverøen (Tverrøa) og i Kjørredalen» (gjengitt i den nedenfor nevnte bygselseddel av 1754, dok. 45 nr. 37). Av denne strekning som «alle tiider under bøxel mændernes gårder har været brugt», avstod Nordgårds og Østgårds opsittere i 1754 til proviantskriver P e d e r H j o r t «endeel stæder, af strækning fra Røesiøeås langsved Røesiøbækken til Langeviigen i Sætter siøen og fremdeeles derfra til Oes gårdens ejendeeler vedtager», og den 18. februar 1754 fikk Peder Hjort av foged Jens Juel bygselseddel på den her beskrevne strekning «tillige med al den skoug som findes udinden bemelte stæder og dessens circumference». I anledning av denne bygsling gjorde Rentekammeret antegnelse bl. a. om at bygselseddelen var «utydelig og uefterrettelig» og påla fogden gjennom et tingsvidne å få opplyst «hvad og hvormange slåtter det er, proviant-skriveren er overladt i bøxel, hvad deraf svares bør og hvad distance strækningen med slåt og skov indeholder» (dok. 45 nr. 34). Rentekammeret påla også amtmannen å sørge for at bygselseddelen blev levert tilbake til foged Juel mot tilbakebetaling av bygselpengene, hvilket også skjedde. Under det tingsvidne som foged Juel lot opta i 1756 blev intet annet opplyst enn at det på disse slåtter kunde avles «3 småe læs høe» (dok. 45 nr. 37). Som nevnt i en tidligere sammenheng (avsnitt VII) gav foged Juel i anledning av denne sak den forklaring at han likesom sine formenn hadde utstedt bygselseddelen «på vedkommendes foregivende at ingen derved bliver fornærmet», idet det var umulig for fogden å befare og begranske sådanne steder. Da saken var ordnet ved at bygselseddelen var tilbakelevert og bygselpengene tilbakebetalt,

deciderte Rentekammeret i 1757 at antegnelsen skulde utgå (dok. 45 nr. 34). Av de bemerkninger fra Rentekammeret som ligger til grunn for denne decisjon fremgår det imidlertid at proviantskriver Hjort da hadde sendt inn ansøknings om å få beholde bygselen, men om denne ansøknings skjebne er det ikke dokumentert nogen opplysning.

I 1749 fikk proviantskriver Hjort bygselseddel på «ett fiskevand kaldet Fieldsjøen som er beliggende i Røschjørås i sættergangen i Tolgens præstegjæld» (dok. 44 s. 112 jfr. dok. 77 s. 21). Mot tinglysningen av denne bygselseddel protesterte Johannes Irgens som eier av gården Røros, idet han gjorde gjeldende at opsitterne på denne gård alltid hadde hatt fiskeri der og at vatnet hadde ligget under gården. Han hevdet også at disse steder hørte til det nordenfjelske distrikt. Hvordan denne sak senere utviklet sig, foreligger det ingen opplysning om.

I denne sammenheng skal tilslutt nevnes at bergskriver Jens Finne i 1732 fikk bygselseddel på markeslåtter fra Langleitet til Lomkjernkletten (sydøst for Setersjøen). Da denne bygselseddel blev tinglyst den 5. desember 1732, protesterte endel opsittere i Osgrenden mot at disse steder blev bortbygset. De hadde der sin daglige hjemhavn for kreaturene, og strekningen var derfor ikke nogen almenning (dok. 44 s. 27). En rettssak, som Osopsitterne senere anla, blev forlikt i 1734 (dok. 44 s. 111). Forliket gikk bl. a. ut på at Jens Finnes enke frafalt sin bygselrett. Foged Juels fullmektig, som møtte på fogdens vegne, erklærte at det på disse steder ikke hadde vært eller var nogen kongens almenning, så han ikke kunde bestride riktigheten av forliket.

Skyldsetningsforretninger og overdragelsesdokumenter. I 1793 blev tinglyst et skjøte fra Torben Larsen til Erik B. Langøyen på setervollen Djupskarvollen og to der beliggende engeslåtter (dok. 44 s. 59). — Ved kongeskjøte av 4. mai 1803 blev engeslåtterne Røsjøåsen (Refsjøåsen) solgt til Jens Finne til eiendom for 10 rd. og en årlig avgift til kongens kasse på 48 skilling (dok. 44 s. 114). Før dette salg fant sted, hadde foged Lind i 1802 foretatt en besiktigelse av disse slåtter. Ved forretningen møtte Jens Finne som fremla en bygselseddel til hans far Rasmus Finne (jfr. foran om denne bygsling) og «sagde derefter at være i besiddelse af benævnte engesletter». Engeslåtterne blev beskrevet som gående «fra Fines nøster ved Fieldsøen i lige linie efter den alfare vey der går til Kiyludalen, og derfra i væster til midten af den såkaldede Storsjøe til Sandkiern bekken, følgende samme til Sandkiernet, og langs den bæk der går ud af bemelte kiern til een stor steenvarde i sydost ved een myhr, og derfra i liige linie i den så kaldede Nordstuebek, og langs ved samme til midten af den såkaldede Frohaug, og langs ved samme i væster over bemeldte houg, og i øster til Fines bemeldte fiske nøster ved Fieldsøen». Jens Finne tilførte protokollen at han tilbød sig å betale 48 skilling i årlig skatt av disse slåtter «for ikke at umage retten på stedet såmange miil fra sammes boepæll for at afholde skyldsætningsforretning på disse enge slåtter, som endog græsset visse år bliver uslået henliggende under sneen» (dok. 45 nr. 73).

I 1858 blev skyldsatt fra Nedre Østgård en engeslått «Floerne» ved Setersjøen som i vest gikk «til fjeldet, Volen kaldet» (dok. 44 s. 83). — 1859: skyldsetning av bl. a. «Djupskarenget», beliggende i og ved Djupskåret på den søndre side av samme og nordvest for Setersjøen. Slåtten var solgt i 1846 (dok. 44 s. 83). — 1859: skyldsetning fra Brændbakken i Os av nogen engeslåtter ved Sandtjønnene i nord for Setersjøen. Disse slåtter lå på den nordvestre side av Storsandtjønnen og grenset mot nord «til fjellet» (dok. 44 s. 83). — 1881: skyldsetning fra lnr. 319 Haugsgjelten av en setervoll med havnegang, skog og markeslått ved Djupskarbekken, solgt til en opsitter på Ryen, og en markeslått «i den vestre ende av Setersjøen», solgt til Østvang (dok. 44 s. 96). — 1900: skyldsetning fra Nordgårdsakeren av setervollen Midtvollen ved Setersjøen med seterskog og et slåtteeng (dok. 46 nr. 218).

Med hensyn til kontrakter om skogdeling i disse strøk henvises til fremstillingen foran i avsnitt V,2.

Under den vidneførsel som er foretatt for kommisjonen, er det ikke kommet frem opplysninger om disse trakter av særlig interesse.